

N:o 126.

Ank. till Riksd. kansli den 27 april 1909, kl. 4 e. m.

Utlåtande, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af odlingslägenheter å kronoparker och öfverloppsmarker i de sex nordligaste länen samt två i ämnet väckta motioner.

(I. A.)

I en till Riksdagen aflåten, till statsutskottet för förberedande behandling remitterad proposition (n:r 43) af den 12 februari 1909 har Kungl. Maj:t under återopande af bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver jordbruksärenden för samma dag föreslagit Riksdagen medgifva, *dels* att nya upplåtelser på grund af kungörelsen angående upplåtande af odlingslägenheter å kronoparker i Västerbottens och Norrbottens län den 27 maj 1904 icke vidare må äga rum, *dels* att å kronoparker och öfverloppsmarker inom Kopparbergs, Gäfleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län må på ansökan till mindre bemedlade eller obemedlade, som äga god frejd och gjort sig kända för arbetsamhet och hederlig vandel samt äga förutsättningar för drifvande af ett mindre jordbruk, af domänstyrelsen på arrende upplåtas sådana till odling och bebyggande tjänliga lägenheter, som där kunna vara att tillgå, allt under förutsättning antingen att sådant för skogens vård och bevakning finnes vara gagneligt eller att den jord, hvars upplåtande begäres, är belägen i närheten af odlad bygd eller kommunikationsled och hinder från skogsvårdens synpunkt ej möter;

dels att vid upplåtelsema följande skall lända till efterrättelse, nämligen:

Bih. till Riksd. Prot. 1909. 4 Saml. 1 Afd. 81 Häft. (N:o 126).

1

att till odlingslägenhet ej må läggas odlingsmark till större vidd, än att lägenheten i uppodladt skick kan brukas utan nämnvärdt anlåtande af legd arbetskraft;

att lägenhet ej må upplåtas till den, som redan äger fast egendom af den storlek att därå kan födas en familj, och att ej heller till samma sökande må upplåtas mera än en lägenhet;

att odlingslägenhet, som sålunda upplåtes, skall utan kostnad för innehafvaren noga beskrivas, å karta affattas och å marken utstakas;

att odlingslägenhet upplåtes på sjuttiofem år med innehafvaren förbehållen optionsrätt till förnyadt arrende vid arrendetidens slut;

att lägenhetsinnehafvaren eller hans dödsbo icke utan domänstyrelsens medgifvande må åt annan öfverlåta arrenderätten;

att lägenhetsinnehafvaren skall vara skyldig att på sätt och inom tid, som domänstyrelsen i upplåtelsekontraktet äger föreskrifva, bebygga och uppodla lägenheten;

att lägenhetsinnehafvaren skall vara skyldig att från och med sextonde besittningsåret för lägenheten erlægga en årlig afgift, som bestämmes vid upplåtelsen och sättes till 3,6 för hundra af dels det kapitalvärde lägenheten anses äga ouppodlad och obebyggd med den rätt till byggnadsvirke, hvarom nedan förmåles, dels den odlingshjälp, som på sätt nedan sägs till lägenhetsinnehafvaren kommer att utgå;

att lägenhetsinnehafvaren skall äga från kronans mark erhålla dels efter utsynning behöfligt virke till lägenhetens åbyggnader och nödiga hägnader samt gagnvirke till öfrigt husbehof dels ock efter anvisning erforderligt skogsfång till vedbrand, det senare dock företrädesvis af vindfälld eller torr skog eller sådan, som i anseende till sin beskaffenhet eljest bör för en god skogsvård afverkas;

att därest under arrendetiden uppkommer behof af större eller flera åbyggnader än vid upplåtelsen föreskrifvits, domänstyrelsen skall äga medgifva att lägenhetsinnehafvaren jämväl för sådant ändamål erhåller nödigt virke från kronans mark; skolande i skriftligt tillägg till upplåtelsekontraktet föreskrifvas, huru den nya åbyggnaden skall vara beskaffad;

att lägenhetsinnehafvaren skall tillförbindas att, företrädesvis i brandstodsörening för länet eller orten, där sådan finnes, för kronans räkning ombesörja och utan afdrag å arrendet bekosta åbyggnadernas brandförsäkring till deras fulla, i behörig ordning uppskattade värde med rätt för domänstyrelsen att, där anledning därtill förekommer, meddela föreskrift såväl om det belopp, hvarför försäkring bör sökas, som om den anstalt, där försäkring må äga rum;

att, om brandskada inträffar, lägenhetsinnehafvaren skall vara

skyldig att mot erhållande af brandskadeersättningen bota skadan utan rätt att af kronan erhålla fritt virke; skolande kronan äga uppbära brandskadeersättningen, hvilken tillhandahålles lägenhetsinnehafvaren i den mån för byggnaden erfordras;

att om byggnad annorledes skadas och lägenhetsinnehafvaren därtill är vållande, denne skall vara skyldig att bota skadan utan rätt att därtill af kronan erhålla nödigt virke;

att lägenhetsinnehafvaren skall äga rätt att under arrendetiden å område af kronans mark, som för ändamålet anvisas, erhålla nödigt bete för å lägenheten vinterfödda häst- och nötkreatur; dock att, när domänstyrelsen så påyrkar, det anvisade området må kunna utbytas mot annat, samt att i hvarje fall från bete må undantagas mark, hvarå i skogsvårdssyfte vidtagits anordningar, som af betesrätten skulle lida märkligt intrång;

att lägenhetsinnehafvaren skall äga rätt att af allmänna medel i odlingshjälp erhålla sjuhundrafemtio kronor, hvaraf utbetalas tredjedelen, då lägenhetens uthusbyggnad är färdig och godkänd, tredjedelen, då manbyggnaden är färdig och godkänd, och tredjedelen, då minst en hektar åker är bruten och försvarligt häfdad som åker;

att lägenhetsinnehafvaren under femton år från upplåtelsen skall åtnjuta frihet från utlagor och onera för lägenheten;

att lägenhetsinnehafvaren vid afträdet skall lämna ifrån sig lägenheten med åbyggnader och odlingar till föreskrifven omfattning i fullgodt stånd eller ersätta bristen sådan den vid afträdessyn finnes;

att domänstyrelsen må äga att vid upplåtelsen föreskrifva de villkor, som utöfver hvad nu sagts samt hvad i allmänhet om arrende finnes i lag föreskrifvet må kunna finnas erforderliga; samt

att innehafvare af skogstorp skall äga att efter frihetsårens utgång, därest han är berättigad till förnyad upplåtelse, erhålla torpet på arrende under sjuttiofem år samt i öfrigt i tillämpliga delar på de villkor, som föreskrifvits rörande ofvannämnda odlingslägenheter; skolande domänstyrelsen äga föreskrifva de jämkningar i upplåtelsevillkoren, som må finnas nödiga.

Till berörda statsrådsprotokoll har departementschefen i ärendet anfört följande:

»Den s. k. norrlandskommittén har i sitt den 27 oktober 1904 afgifna underdåniga betänkande bland andra åtgärder till vidmakt-hållande och stärkande af den jordbrukande befolkningen och utvecklande af jordbruket i Norrland och Dalarne föreslagit jämväl upplåtande under vissa villkor af odlingslägenheter å kronomark.

I detta afseende har kommittén efter en undersökning af de olika sätt, hvarpå enligt gällande författningar upplåtelse af odlingslägenheter från kronans marker kan äga rum, kommit till den uppfattning, att det egentligen endast vore två olika slag af kronomark, å hvilka man skulle kunna ifrågasätta ytterligare nybyggesupplåtelser, nämligen kronoparker och oafvittrad mark.

Hvad särskildt *kronoparkerna* i norra delen af riket beträffar, framhåller kommittén, att det icke utan en omfattande undersökning å marken kunde med någon större grad af tillförlitlighet utrönas, i hvad mån inom dessa, särskildt i de två nordligaste distrikten synnerligen afsevärda vidder funnes lämpliga odlingslägenheter. Myrmarkerna vore redan med anledning af den s. k. jordbrukslägenhetskommitténs den 23 november 1892 framlagda förslag föremål för statsmakternas omsorg och torde ej i detta sammanhang böra tagas med i räkningen. Beträffande åter odlingslägenheter af annan beskaffenhet borde ihågkommas, att de grundsatser, efter hvilka afvittringarna bedrifvits, medfört, att största delen af den tillgängliga odlingsmarken tilldelats de enskilda hemmanen eller upplåtits till nybyggen. De vid afvittringarna uppkomna kronoparkerna bildades, kunde man säga, af den mark, som blifvit öfver, sedan man på allt sätt sökt tillvarataga landets jordbruksmöjligheter genom att förlägga den odlingsdugliga jorden under enskildas ägoområden, hvilka helt naturligt utlades i de förmånligaste odlingslägen. Helt visst funnes emellertid äfven å kronans öfverblifna mark odlingslägenheter, i synnerhet inom större kronoparker, som understundom innefattade äfven låglända trakter, såsom sjöbacken och ådalar, hvilka kunde erbjuda goda odlingstillfällen. Vare sig emellertid odlingslägenheterna inom kronoparkerna vore flera eller färre, borde det tagas under öfvervägande, om och på hvilka villkor dessa kunde upplåtas åt enskilda odlare.

Såsom en af förutsättningarna för dylika upplåtelser ansåg kommittén, att man borde uppställa den fordran, att *hinder icke mötte från skogsvårdens synpunkt*. Att genom nybyggesupplåtelser af ifrågavarande art alltför mycket inkräkta på kronoskogarna borde naturligen icke komma i fråga. Grundsatsen om kronoskogarnas integritet borde förvisso väsentligen fasthållas. Men äfven med iakttagande af detta torde i ett flertal fall, t. ex. i kronoparkernas utkanter eller utefter vattendragen, bosättningar kunna tillåtas, utan att någon nämnvärd skada för skogs-skötseln därigenom förorsakades. Med det ökade behof af arbetskrafter, som åtföljde framstegen på skogshushållningens område, kunde

man till och med vänta, att dylika upplätelser understundom skulle kunna äga någon framtidsnytta äfven från skogsvårdens synpunkt.

Nämnda förutsättning för upplätelser af förevarande beskaffenhet blefve i kommitténs tanke så mycket lättare att fasthålla, som man från en annan synpunkt måste fordra, att odlingslägenheter i regel *icke upplättes annat än i närheten af odlad bygd eller kommunikationsleder*. Det vore nämligen af största vikt för den blifvande åbon att under de många år, som åtginge, innan lägenheten kunde blifva i afsedd omfattning uppodlad, hafva arbets- eller andra biförtjänster af ett eller annat slag att tillgå, och af detta samt flera andra lätt insedda skäl borde nybygget tydligen icke ligga alltför isoleradt.

Kommittén betonar vidare, hurusom statens verksamhet i förevarande afseende borde förestafvas mindre af en önskan att få se odlingar uppstå på kronoparkerna än af en benägenhet att i möjligaste mån tillmötesgå den icke bosatta befolkningens behof af jord. Staten syntes därför icke böra taga något initiativ i saken, allrahelst ett sådant medförde ett visst ansvar för de blifvande nybyggenas framtid, utan öfverlåta frågans väckande åt den enskilde, eller med andra ord nybyggen borde icke utstakas så att säga på förlag och därefter utbjudas till försäljning, utan staten borde *afvakta, att efterfrågan ägde rum*. Den enskilde finge själf åt sig utse den plats, där han ville slå sig ned, och sedan ankomme på staten att pröfva, om upplåtelse af den afsedda jorden kunde tillåtas eller ej. Det vore tydligt, att nybyggaren på detta sätt finge mycket större intresse för sin jord och erhöle ett jordstykke, som mera fullständigt svarade mot hans behof och önskningsar, än om han skulle vara hänvisad att välja bland lägenheter, som utstakats efter en officiell plan. Man torde därför kunna vänta att på den sålunda föreslagna vägen erhålla lifskraftiga mindre jordbruk.

Den pröfning, som i hvarje särskildt fall borde äga rum, huruvida ett ifrågasatt område skulle till nybygge upplåtas eller ej, syntes kommittén lämpligen böra öfverlämnas åt *domänstyrelsen*, under hvilken myndighets förvaltning kronoparkerna lyda, då denna myndighet naturligtvis ägde de största förutsättningarna att kunna i förevarande frågor uppdraga den riktiga gränsen emellan jordbrukets och skogsvårdens intressen.

Det vore emellertid icke blott det ifrågasatta området lämplighet för ändamålet, som borde pröfvas af domänstyrelsen, utan det borde också tillkomma denna myndighet att tillse, att sökanden hade de personliga egenskaper, som erfordrades för att nybyggets framtid skulle kunna anses betryggad.

Hvad därefter vidkomme omfattningen af lägenhetsinnehafvarens besittningsrätt, hade kommittén tänkt sig, att den definitiva upplåtelsen af nybygget borde föregås af en försökstid af femton år, under hvilken lägenhetsinnehafvarens rättigheter skulle vara mera begränsade än sedermera och i hufvudsak sammanfalla med de rättigheter, som tillkomme en af kronans skogstorpäre. Under *försökstiden* skulle alltså innehafvarens rätt vara inskränkt till den egentligen odlingsbara marken. Med afseende på denna borde, sedan den behörigen kartlagts, beskrifvits och utstakats, af domänstyrelsen bestämmas, hvilken odlings-, byggnads- och häfdeskyldighet, som skulle åligga innehafvaren. Någon särskild skogsmark för husbehofvet syntes på detta stadium ännu icke böra tilläggas innehafvaren. Från kronoparken borde nämligen icke tilläggas någon dylik mark, förrän det visade sig, att lägenhetsupplåtelsen verkligen ledde till upprättandet af ett lifskraftigt jordbruk. Under tiden finge man hjälpa sig med den provisoriska anordningen, att nybyggaren efter utsyning å kronoparken erhöle virke till lägenhetens byggnader och hägnader samt efter anvisning bränsle af torr eller vindfälld skog eller annan skog, som för en god skogsvård borde afverkas, äfvensom bete för å lägenheten vinterfödda kreatur.

Att på annat sätt än det nu nämnda direkt understödja nybyggesanläggningen funne kommittén icke vara tillrädligt. Om det i allmänhet beträffande områden med enahanda naturförhållanden som norra Sverige gällde, att man icke med konstlade medel borde söka framdrifva odlingen utan inskränka sig till att undanrödja alla hinder, som ställde sig i vägen för den naturliga odlingslusten, borde detta gifvetvis i särskildt hög grad gälla beträffande kronoparkerna, såvida man icke, såsom vid skogstörpsanläggningarna, ansåge sig för skogsvården behöfva en åbo på viss plats, då naturligen något understöd till åbon vore lämpligt. Kommittén hade därför endast velat föreslå de indirekta fördelarna, att lägenhetsinnehafvaren skulle under en viss försökstid vara befriad såväl från all afgift för själfva lägenheten som från alla af fastighet utgående utskylder och besvär.

Till sist uttalar sig kommittén rörande frågan, med hvad slags rätt lägenheten efter försökstidens utgång skulle vid den slutliga upplåtelsen öfverlämnas till åbon. I sådant afseende föreslår kommittén, att jorden icke skulle tillfalla innehafvaren med äganderätt, utan allenast med ett slags stadgad besittningsrätt, hufvudsakligen liknande den, som gällde beträffande allmänna kronohemman, utan att dock besittningsrätten skulle kunna förvandlas till äganderätt. En dylik inskränkning anser nämligen kommittén vara särskildt af omständig-

heterna påkallad i fall, då man kunde befara, att den enskilde mindre jordbrukaren icke gentemot en kapitalistisk jordspekulation skulle kunna hålla sig kvar på sin jord, eller att han gentemot en konkurrerande näring komme att försumma sitt jordbruk, hvarförutom, då det vore fråga om att afhända kronan mark i kolonisationsändamål, särskilda garantier med hänsyn till framtiden borde desto hellre uppställas, som kronan redan i kolonisationsändamål tillsläppt alltför mycket jord, utan att jorden sedermera verkligen blifvit föremål för ordentligt jordbruk eller kommit allmogen till godo.

I enlighet med hvad sålunda yttrats har kommittén beträffande frågan om ytterligare upplåtelser af odlingslägenheter å kronoparkerna i de norra länen gjort följande hemställan:

1:o att domänstyrelsen berättigas att, där hinder från skogsvårdens synpunkt ej möter, å kronoparkerna i de sex norra länen till enskilda personer, som därom göra framställning samt äga god frejd och gjort sig kända för arbetsamhet och hederlig vandel, upplåta de till odling och bebyggande tjänliga lägenheter, som där kunna vara att tillgå i närheten af odlad bygd eller kommunikationsled;

2:o att odlingslägenhet, som upplåtes, skall affattas å karta, noga beskrivas och å marken utstakas, hvarjämte domänstyrelsen skall meddela och i upplåtelsehandlingen införa föreskrifter, huru fastigheten skall uppodlas, bebyggas och häfdas;

3:o att den, som erhållit dylik odlingslägenhet åt sig upplåten, må under femton år, mot skyldighet att uppodla, bebygga och häfda lägenheten enligt nämnda föreskrifter, bruka densamma utan afgäld till kronan och med åtnjutande af frihet från alla af fastighet utgående utskylder och besvär;

4:o att med afseende på upplåtelsen under nämnda femton år vidare skall gälla:

dels att lägenhetsinnehafvaren skall vara berättigad att å kronoparken erhålla virke till lägenhetens byggnader och hägnader efter utsyning samt efter anvisning bränsle af torr eller vindfälld skog eller sådan skog, som eljest bör för en god skogsvård afverkas, äfvensom bete för å lägenheten vinterfödda kreatur,

dels att, därest lägenhetsinnehafvare, som finnes hafva väl skött och bebyggt lägenheten, dör, hans stärbhusdelägare må äga att med domänstyrelsens begifvande öfverlåta lägenheten åt af domänstyrelsen godkänd person,

dels att lägenhetsinnehafvare, som blifvit dömd för svårare brott eller gjort sig skyldig till skogsåverkan eller ovarsamt handhavande

af eld eller företagit sig annat, som väsentligen strider mot allmän ordning, eller underlåter att ställa sig till efterrättelse gifna föreskrifter, skall, därest domänstyrelsen det fordrar, efter uppsägning afflytta från lägenheten nästinfallande laga fardag;

5:o att efter utgången af nämnda tid lägenhet, som finnes hafva blifvit behörigen uppodlad, bebyggd och häfdad, må tillika med ett område i skogsmark af den omfattning, som stadgas i 3 § af en utaf kommittén föreslagen lag, innefattande vissa bestämmelser om ägostyckning inom Gäfleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, afskiljas från kronoparken och till innehafvaren upplåtas med sådan besittningsrätt, som tillkommer åbo å allmänt kronohemman dock med iakttagande:

dels att, om lägenheten icke är belägen inom Lappmarken, densamma skall åsättas en ränta, motsvarande två för hundra af den lägenheten tilldelade skogsmarkens värde, hvilken ränta skall af åbon årligen utgifvas;

dels att hvart fyrtionde år efter räntans bestämmande densamma skall vara underkastad ny uppskattning och beräknas till två för hundra af det värde den ouppodlade delen af lägenheten efter då gällande pris kan äga; skolande efter tilländagåendet af de första fyrtio åren äfven lägenhet inom Lappmarken kunna åsättas dylik ränta;

dels att med afseende å åbons byggnads- och häfdeskyldighet skola lända till efterrättelse ofvannämnda af domänstyrelsen vid lägenhetens första upplåtande meddelade föreskrifter;

dels att lägenhetens skog ej får nyttjas annorledes än till hushöf; dock att därest genom åbons omtanke skogen blifvit så sparad, att den efter uthållighetsbruk medgifver afverkning till afsalu utan åsidosättande af lägenhetens eget behof af virke, åbon skall vara berättigad att efter anmälan hos vederbörande jägmästare erhålla utsyning för den afverkning till afsalu, som anses kunna äga rum;

dels ock att lägenhet ej skall kunna till skatte köpas.

Det i punkt 5:o här ofvan åsyftade lagförslagets 3 § är i hithörande del af följande lydelse:

»Såsom husbehofsskog skall afsättas: *inom* Norrbottens och Västerbottens lappmarker ofvan odlingsgränsen samt Frostvikens, Hotagens, Offerdals, Kalls, Åre, Undersåkers, Storsjö, Tännäs, Hede, Vemdalens, Klöfsjö, Linsells och Lillherdals socknar i Jämtlands län minst 50 hektar; *inom* öfriga delar af Norrbottens och Västerbottens län, Tåsjö socken i Västernorrlands länd samt Alanäsets, Ströms, Laxsjö, Gåxsjö, Föllinge, Alsens, Mörsils, Mattmars, Hallens, Marby, Ovikens, Myssjö, Bergs,

Åsarnes, Rätans och Svegs socknar i Jämtlands län minst 40 hektar; inom öfriga delar af Västernorrlands och Jämtlands län samt Los och Ramsjö socknar i Gäfleborgs län minst 27 hektar, och inom öfriga delar af Gäfleborgs län minst 20 hektar medelgod skogsmark, oberäknadt inom dessa områden fallande för skogsbörd oduglig mark, samt, där skogsmarken är af sämre beskaffenhet, ett i förhållande därefter ökad område.»

Beträffande upplåtande af odlingslägenheter på *oafvittrade, kronan tillhörande marker ofvan den s. k. odlingsgränsen*, hvarom i stadgan om afvittring i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker den 30 maj 1873 förmåles, säger sig kommittén icke hafva varit i tillfälle att djupare intränga i denna fråga. Två omständigheter talade visserligen emot dylika upplåtelse: dels hade nämligen dessa marker blifvit, efter en af offentlig myndighet företagen undersökning på platsen, i stort sedt från jordbrukssynpunkt kasserade, dels syntes de vara erforderliga till utrymme åt lapparne, därest man öfverhufvud ville, att denna befolkning skulle fortfara att i nomadlivet finna sin existens. Men å andra sidan kunde det sägas, att frågan, hvar odlingsgränsen borde gå, kommit i ett något förändradt läge, där t. ex. järnvägskommunikation uppstått, eller mera betydande grufsamhällen eller industriella anläggningar kommit till stånd. Inom en viss omkrets från de befolkningscentra, som sålunda bildades, blefve nämligen förutsättningarna särskildt för en lönande boskapsskötsel i hög grad förbättrade. Äfven syntes det vara ett visst behof för ortsbefolkningen, att nybyggen komme till stånd längs vissa mindre trafikleder ofvan odlingsgränsen, där landets ödslighet nu försvårade framkomsten. Kommittén inskränkte sig emellertid till det uttalande, att det syntes böra tagas i öfvervägande, om man icke borde i vissa fall tillåta och befrämja odlingslägenheter upptagande äfven ofvanför den nuvarande odlingsgränsen.

Genom särskilda nådiga remisser infortrade Kungl. Maj:t underdåniga utlåtanden öfver norrlandskommitténs betänkande i förevarande del från Kungl. Maj:ts befallningshafvande i de sex nordligaste länen samt från kammarkollegium och domänstyrelsen. Af de med anledning häraf inkomna yttrandena inhämtas i ämnet hufvudsakligen följande:

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Kopparbergs län, som funnit, att genom de af kommittén uti ifrågavarande syfte föreslagna bestämmelserna frågan blifvit inledd på en väg, som syntes kunna föra till goda resultat, har tillstyrkt bifall till kommitténs förslag, hvarvid

*Kungl. Maj:ts
befallnings-
hafvande.*

Kungl. Maj:ts befallningshafvande emellertid erinrat, att då de i mom. 5:o föreslagna bestämmelserna i fråga om skogstillägget hänförde sig till ett författningsförslag, som ej afsåge Dalarne, ett förtydligande härutinnan i afseende å denna provins vore af nöden.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Gäfleborgs län har lämnat förslaget utan anmärkning.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Västernorrlands län har på det lifligaste förordat bifall till kommitténs förslag i afseende å upplåtelse från kronopark äfvensom biträdt kommitténs uttalande ifråga om odlingslägenheters upplåtande å kronans ännu oafvittrade, ofvan den s. k. odlingsgränsen belägna mark.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Jämtlands län har emot ifrågavarande förslag icke haft annat att erinra, än att föreskriften om skyldighet för lägenhetsinnehafvare att afflytta därest han underlåte att ställa sig till efterrättelse »gifna föreskrifter» torde böra förtydligas till förekommande af godtyckligt förfarande mot lägenhetsinnehafvaren.

Jämväl Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Västerbottens län har funnit sig böra på det lifligaste tillstyrka kommitténs hemställan om upplåtelse af odlingslägenheter å kronoparker samt föreslår, för att icke onödigtvis begränsa tillgången å sådana lägenheter, att den i förslaget mom. 1:o intagna förutsättning af lägenheternas belägenhet i närheten af odlad bygd eller kommunikationsled måtte utgå. Beträffande åter den oafvittrade marken ofvan odlingsgränsen har Kungl. Maj:ts bemälda befallningshafvande ansett det, i afvaktan på lösning af frågan hvad som bör göras för tillgodoseende af lapparnes behof, icke vara rådligt att för närvarande räkna med de möjligheter, som kunde förefinnas att där ordna nya odlingslägenheter.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Norrbottens län har med afseende å upplåtelse af odlingslägenheter från kronoparker, i likhet med hvad som yrkats af två reservanter inom kommittén, hemställt, att dylik upplåtelse måtte ske med full äganderätt. Å andra sidan har Kungl. Maj:ts bemälda befallningshafvande, i likhet med tre andra reservanter inom kommittén, föreslagit, att uppodlaren icke skulle tilldelas skogsmark utan allenast erhålla rättighet till husbehovsvirke och mulbete å kronoparken.

Kammarkollegium och domänstyrelsen.

Kammarkollegium och domänstyrelsen hafva uti sitt den 17 april 1905 afgifna gemensamma utlåtande öfver norrlandskommitténs ifrågavarande framställning till en början, med anledning af kommitténs yttrande, att grundsatsen om kronoskogarnes integritet borde väsentligen fasthållas, erinrat om hvad gällande lagstiftning därom i hufvudsak

innehölle och i sådant afseende anført, hurusom nådiga förordningen om kronoparkers bildande den 21 december 1865 stadgade i §§ 3 och 5, att mark, hvilken vore lämplig till kronopark, skulle såsom sådan inom tjänliga gränser afskiljas från enskildas ägor, samt att, då skog tilldelades hemman och nybyggen, samtidigt med det att mark afsattes till kronopark, hemmanens skogsskiften skulle så förläggas, att kronoparken, såvida möjligt vore, bildade ett sammanhängande helt inom naturliga begränsningar af vattendrag eller impediment och utan sammanblandning med enskildas ägor, dock att, om annorlunda ej kunde ske, hemmanen finge inom kronoparken bibehålla sina inägor och slätterlägenheter samt nödig skog till husbehof, men den öfriga skogen, såvidt sådant utan allt för stora olägenheter kunde ske, i särskilda skiften såsom utskog förläggas utom kronoparkens gränser. Anledningen till uppställande af denna princip om »oblandad äganderätt» till kronoparkerna vore, framhålla ämbetsverken, helt naturligt den, att man af en »sammanblandning med enskildas ägor» befarat olägenhet för statens skogsvård i följd af försvårad bevakning, skogsåverkan, skogseldar, tillskapande af olämpliga ägofigurer m. m.

Det kunde emellertid knappast bestridas, anföra ämbetsverken vidare, att kommitténs kolonisationsplan ganska skarpt bröte med grundsatsen om kronoparkernas integritet. Men sedan saluafverkningen i lappmarkerna blifvit ställd under offentlig kontroll, med tillagdt hot om beslag å olofligen afverkad virke, kunde väl den viktigaste betänkligheten mot en anordning, som afsåge att åt enskilda upplåta mark å kronoparkerna, anses hafva försvunnit. Härtill komme, att berörda grundsats redan i ej oväsentlig mån rubbats genom lagstiftningen om skogstorp.

Bestämmelser om denna form för jordupplåtelser å kronoparkerna meddelades först i en nådig skrifvelse till domänstyrelsen af den 29 maj 1891. Då medgafs, att å kronoparker i Norrbottens län befintliga, till skogstorp tjänliga lägenheter finge, där det för kronoparkens vård och bevakning funnes vara gagneligt, af domänstyrelsen på viss tid, ej öfverstigande tjugu år, upplåtas till odling och bebyggande åt personer, som ägde god frejd och vore fullt arbetsföra samt i öfrigt funnes vara fullt lämpliga, under villkor, bland andra, att torparen under första upplåtelsetiden skulle inom det område af kronoparken, som blefve honom anvisadt, utöfva tillsyn och bevakning samt på tillsägelse af vederbörande skogstjänsteman och mot skälig ersättning utgöra å kronoparken erforderliga arbeten, och skulle efter frihetsårens slut

torpet genom domänstyrelsens försorg, i förhållande till detsamma storlek och beskaffenhet, åsätts viss årlig afgäld, att utgöras medelst dagsverken å kronoparken.

Häri hade sedermera genom nådiga kungörelsen angående upplåtande af odlingslägenheter å kronoparker i Västerbottens och Norrbottens län den 27 maj 1904 vidtagits några ändringar. Så skulle afgälden utgöras i penningar, dock med rätt för torparen att, om han så önskade, i afräkning på afgälden utgöra dagsverken å kronoparken. Icke heller funnes i sistnämnda kungörelse något stadgande infördt om skyldighet för torparen att utöfva tillsyn och verkställa arbete inom kronoparken, utan finge frågan härom ordnas genom fritt aftal. Dessa förändringar hade till syfte att bereda torparen dels större frihet att ordna för sig, på sätt han funne fördelaktigast, dels en friare och mera tilltalande ställning inför den allmänna uppfattningen.

Systemet med skogstorp, sådant det blifvit genom den senast utfärdade författningen ordnad, hade uppenbarligen beröfvats sitt mest säregna känneärke, nämligen den med torpinnehafvet förbundna arbetsskyldigheten i förhållande till kronan. En vidare utveckling af samma system i ännu friare och därigenom helt visst också mera tilltalande former — särskildt genom upphäfvande af tidsbegränsningen i afseende å innehafvet — ledde, enligt ämbetsverkens åsikt, omedelbart öfver till det af kommittén nu framlagda kolonisationsförslag.

Mot hufvudgrunderna för nämnda förslag hade ämbetsverken ej något att erinra. Så länge hugade odlares önskan att å egen grund nedlägga sin arbetsflit ännu icke blifvit tillfredsställd och så länge kronoparkerna erbjöde till odling tjänlig mark, kunde det knappast försvaras, att sådana hinder af lagstiftningen uppställdes, att dessa områden fortfarande komme att till stor del hållas stängda för kulturen. Enär det nya kolonisationssystemet syntes vara byggdt på sådana grunder, att utsikt funnes för fortbeståndet af de bosättningar, som enligt detsamma tillätes, torde vinsten af den föreslagna anordningen vara påtaglig, förnämligast ur synpunkten af den fasta befolkningens tillväxt och samfärdselns underlättande.

Beträffande förslagets detaljer hafva ämbetsverken påpekat hufvudsakligen följande.

Enligt punkt 2:o skulle odlingslägenhet, som upplätes, affattas å karta, noga beskrivas och å marken utstakas, men lämnade förslaget obestämdt, hvem som skulle bära de härmed förbundna kostnaderna. Då det knappast kunde vara lämpligt, att dessa pålades sökanden, som väl i de flesta fall hade ganska små ekonomiska resurser, men däremot

de föreslagna åtgärderna syntes kunna utan svårighet vidtagas i samband med andra göromål å kronoparken med anlåtande af de arbetskrafter, som stode till skogsstatens förfogande, föresloge ämbetsverken, att i denna punkt skulle införas stadgande därom, att ifrågavarande åtgärder icke skulle medföra kostnad för sökanden.

I fråga om rätt till öfverlåtelse af upplåten lägenhet under försökstiden, hvarom bestämmelse införts i punkt 4:o, hade kommittén, som, hvad beträffade lägenhetshafvares rättigheter under nämnda tid, uti sitt förslag i hufvudsak anslutit sig till hvad ofvan åberopade 1904 års kungörelse bestämde för skogstorpäre i sådant hänseende, utan uppgifvet skäl förbigått det i nämnda kungörelse jämväl förutsedda fall, att torpare under angifna tid blefve oförmögen att fullgöra sina förpliktelser. Denna oförmåga behöfde ingalunda alltid vara föranledd af bristande nit och ordning från lägenhetshafvares sida, utan kunde vara oförvällad, såsom t. ex. beroende af sjukdom. Ej heller i ett sådant fall borde billigtvis frukterna af arbete och kostnader, som nedlagts å lägenheten, gå förlorade för den förste odlaren och hans närmaste. Vål kunde det antagas, att den, åt hvilken lägenhetshafvaren under sådana omständigheter mot någon godtgörelse afstode hvad han redan mäktat utföra, skulle, om de personliga förutsättningarna eljest uppfylldes, blifva godkänd såsom åbo. Dock borde rätt att, med domänstyrelsens begifvande, under försökstiden öfverlåta lägenhet i författningen uttryckligen tillerkännas sådan innehafvare, som visserligen blifvit oförmögen att under den stadgade tiden fullgöra sina förpliktelser, men intill dess förfallet inträffade väl skött och bebyggt sin lägenhet.

Framställningen i punkt 5:o om skogstillägg åt odlingslägenhet efter försökstidens utgång företedde en lucka så tillvida, att ingen norm blifvit angifven för utmätande af skogsmarksområden åt odlingslägenheter, inom Kopparbergs län, som ju dock äfven omfattades af kommitténs ifrågavarande förslag till upplåtelse af odlingslägenheter å kronoparker. Föröfrigt ansåge ämbetsverken — på sätt tre kommittéledamöter i ett gemensamt afgifvet yttrande påpekat — böra anmärkas, att de i kommitténs ägostyckningslag föreslagna områden i skogsmark, som skulle afsättas till husbehof, vore så stora, att de, isynnerhet vid god hushållning, komme att lämna tillgång till skog äfven till afsalu, hvilket ej kunde vara afsikten med markens afhändande från kronan på nu föreslaget sätt.

En af omförmälda kommittéledamöter hade — med anledning af hvad kommittén i berörda förslag till ägostyckningslag föreslagit därom, att för en hvar af de fyra zoner, i hvilka de norrländska länen, allt

efter skogsmarkens större eller mindre alstringsförmåga, borde indelas, skogsarealen skulle utgöras af ett visst område medelgod skogsmark samt, där skogsmarken vore af sämre beskaffenhet, ett i förhållande därtill ökad område — dessutom särskildt erinrat, huruledes kommittén icke förutsatte, att bättre skogsmark än medelgod kunde i vissa fall förekomma, då ju området följdriktigt borde minskas. För öfrigt syntes, enligt hvad denne ledamot äfven framhållit, förslaget att utgå från endast medelgod mark, utan att någon gräns sattes för minsta arealen af sämre mark, mycket sväfvande och säkerligen föranledande till synnerligen olika tillämpning, med anledning hvaraf för hvarje zon borde i lagen finnas bestämmelse om dels minimiareal af god skogsmark, dels ock minimiareal af dålig skogsmark.

Nyssberörda anmärkningar syntes ämbetsverken vara af beskaffenhet att böra i det hela beaktas. Om det emellertid vid styckning af enskilda tillhörig mark helt naturligt icke borde uppställas något hinder för tilldelande åt hemmanslott — hvilken erhöle inägojord — af ett skogsanslag, som öfverskrede det fastställda minimimåttet, ställde sig dock saken uppenbarligen helt annorlunda, då det ifrågasattes, att kronan skulle upplåta områden af sina skogar nästan utan hvarje ersättning. Ett visst, noga angifvet mått af skogsmark borde då ovillkorligen fastställas, och syntes detta mått lämpligen böra sammanfalla med det minimum, man ansåge böra upplåtas af efter omständigheterna god eller dålig skogsmark. Däremot borde arealen af sådan skogsmark, som vore att hänföra till någon kategori mellan god och dålig, lämpas efter markens olika beskaffenhet, dock alltid inom gränserna för måttet af god och af dålig mark.

På grund af det anförda och då ämbetsverken funne de af åsyftade kommittéledamot i 3 § af hans förslag till redaktion af ägostyckningslag för de norrländska länen beräknade minimividder af god eller dålig skogsmark vara för de fyra olika zonerna väl afvägda, hemställde ämbetsverken, att det område i skogsmark, som efter försökstidens utgång finge tilldelas odlingslägenhet, skulle utgöra: inom första zonen 30 hektar god eller 60 hektar dålig skogsmark, inom andra zonen 20 hektar god eller 45 hektar dålig skogsmark, inom tredje zonen 15 hektar god eller 30 hektar dålig skogsmark, och inom fjärde zonen 12 hektar god eller 25 hektar dålig skogsmark, samt att Kopparbergs län skulle i nu berörda hänseende inordnas under fjärde zonen; och borde arealen af sådan skogsmark, som i anseende till sin beskaffenhet fölle mellan god och dålig, jämkas efter de angifna måtten.

I fråga om den besittningsrätt, som vid den slutliga upplåtelsen af en odlingslägenhet skulle tillkomma innehafvaren af densamma, vore i kommitténs motiver uttryckligen sagdt, att därutinnan skulle gälla hvad bestämmelserna om allmänna kronohemman i sådant afseende innehöle. Hufvudstadgandena i berörda ämne innefattades i nådiga brefvet den 5 februari 1808 och kammarkollegii därpå grundade kungörelse den 29 i samma månad. Rörande *åborätts öfverlåtande* hade emellertid sedermera genom nådiga kungörelsen den 8 maj 1863 meddelats bestämmelser om en utvidgad frihet. Med begränsning af förut gällande bördsrätt berättigades nämligen genom sist omnämnda författning åbo att i allmänhet öfverlåta sin besittningsrätt till oskyld person, och skulle för framtiden bördsrätt inskränkas till förre åbons syskonbarn eller dem, som i lika led med dem äro. Därjämte stadgades skyldighet att erlægga lösen, då bördeman ville begagna sig af sin företrädesrätt till besittning af kronohemman, som blifvit till annan öfverlåtet. Enligt nådiga brefvet den 2 juni 1876, af kammarkollegium kungjordt den 7 juli samma år, afsåge 1863 års kungörelse icke *krononybyggen*. För dessa gällde följaktligen fortfarande fjärde punkten i nådiga brefvet den 5 februari 1808, på grund hvaraf bördeman ägde att, *utan lösen*, öfvertaga åborätt, som öfverlättes till annan. Det syntes ämbetsverken kunna ifrågasättas, om icke friheten att öfverlåta besittningsrätt till odlingslägenheter å kronoparker borde något mera begränsas, än kommittén föreslagit. I de allra flesta fall torde väl kolonistens barn komma att på ett mer eller mindre verksamt sätt deltaga i lägenhetens bebyggande, uppodling och skötsel. Billigheten syntes då fordra, att de vore berättigade utan lösen åt sig återvinna en lägenhet, som fadern af en eller annan orsak öfverlåtit till oskyld person. Därigenom skulle ock lägenheten helt visst med något större säkerhet kunna räddas åt en fortgående odling likasom åt ett själfständigt jordbruk. Stadgades nämligen icke en dylik återvinningsrätt, kunde med skäl befaras, att särskildt de mest välbelägna kolonierna ganska snart skulle underläggas något industriellt företag i orten, för att förvandlas endast till boplatser för där anställda arbetare. Ämbetsverken ville därför hemställa, att den med afseende å krononybyggen nu gällande bördsrätt måtte beträffande här föreslagna odlingsupplåtelse vinna tillämpning i ofvan antydda, något begränsade omfattning, sålunda nämligen, att rättighet tillerkändes bröstarfvinge att, utan lösen, öfvertaga en — med eller utan godtgörelse — till annan öfverlåten lägenhet; och skulle företrädet till åborätt naturligtvis fortfarande grundas på förstfödsrätt.

Departements-
chefen.

I det system af åtgärder, som af den så kallade norrlandskommittén föreslagits för att i våra nordligaste landsdelar vidmakthålla och stärka det genom bolagens fastighetsförvärf hotade bondeståndet och jordbruket, spelar den ifrågasatta kolonisationen å kronomark icke någon vidare framträdande roll. Att kommittén inlåtit sig på denna fråga med en viss försiktighet, finner sin naturliga förklaring däri, att, såsom kommittén i sin allmänna utredning framhållit, den jordbrukskolonisation kronan i sammanhang med afvittringarna bedrifvit visat sig i många afseenden vara fullständigt misslyckad och till sina följder ödesdiger. Genom den frikostighet, med hvilken kronan vid afvittringarna utdelade skogsmark till hemman och nybyggen i tanke att därigenom understödja jordbruket, gjorde den fastigheterna alltför begärliga för skogsindustrien; och då man tillika underlät att tillförsäkra kronan ett sådant inflytande öfver nybyggena för framtiden, att man kunde bibehålla dem i den jordbrukande allmogeklassens ägo och sörja för att jordbruket därå vidmakthölles, blefvo sågverksbolagen snart nog innehafvare af en stor del af den mark man ämnat åt ett jordbrukande bondestånd och den därå upptagna jordbrukskulturen utsatt för faran att allt mera försummas af markens i regel endast för skogsproduktion intresserade ägare. Under sådana förhållanden har naturligen kommittén ansett den angelägnaste omsorgen vara att söka i bondeståndets besittning kvarhålla den jord det ännu har i sin ägo samt att i möjligaste mån söka återföra den af sågverksbolagen förvärfvade jordbruksjorden under jordbrukskultur, bedrifven af verkliga jordbrukare. Att däremot, sedan kronans stora uppoffringar af mark och penningar till nybyggens anläggande och understödjande visat sig så litet välsignelsebringande, fortsätta med en kolonisation, som måste bringa kronan nya offer, har tydligen synts kommittén mindre tilltalande och endast under fullt betryggande garantier mot missbruk tillrådligt. Att kommittén emellertid föreslagit åtgärder i denna riktning, torde bero därpå, att i vissa trakter af Norrland, särskildt där kronoparkerna äro omfattande och mer eller mindre så att säga instänga befolkningen och afskilja den samma från annan bygd, hos allmogen framträder en synnerligen liflig önskan att få rätt till odlingars upptagande på kronoparkerna, den enda odlingsmark i närheten, som kan stå till buds.

För min del hyser jag visserligen icke någon tvekan därom, att det måste anses såsom en fördel för det allmänna, om den på kronans skogsmarker befintliga odlingsbara jord kommer under odling och gifver anledning till uppkomsten af ett antal mindre jordbruksfastigheter; och jag håller före, att den uppoffring af mark kronan för ändamålet måste

vidkännas icke kan anses på något sätt betänkelig i betraktande af den nytta staten skulle äga af ett talrikare bondestånd och ett mera utveckladt jordbruk i våra nordligaste landsdelar. Men jag anser likväl en viss försiktighet tillräddig. En kolonisation i de af naturen jämförelsevis mindre väl lottade trakter, hvarom här är fråga, måste ställa sig mer än vanligt svår, helst om man tager hänsyn till de stegrade anspråk på lifvet, som numera allmänt göra sig gällande äfven hos allmogen. Genom att till nybyggesföretag locka personer, hvilka därtill icke äga de nödiga förutsättningarna, kan man lätt skapa ett folk-element, som icke blott för egen del kommer att utsättas för de ogynnsammaste existensvillkor utan äfven blir till en börda för den öfriga befolkningen genom ökad fattigvårdstunga.

Lika med norrlandskommittén finner jag därför önskligt, att staten icke frånsäger sig all rätt att öfvervaka nybyggenas framtid, hvilket skulle blifva förhållandet, om man upplåte dem med full äganderätt. Särskildt är det af vikt, att staten förbehåller sig en viss pröfningsrätt ifråga om de framtida nybyggarnas personliga egenskaper, dels för att kunna tillse, att nybyggena bibehållas hos den samhällsklass, för hvilken de äro ämnade, dels för att nybyggena alltid måtte blifva besatta med åbor af en viss duglighet.

Det medel norrlandskommittén i sådant hänseende föreslagit eller nybyggenas upplåtande med ständig besittningsrätt finner jag dock mindre tilltalande. Jag har förut i dag vid underdånig föredragning af upprättadt förslag till grunder för åtgärder i syfte att åt mindre bemedlade och obemedlade bereda tillfälle att förvärfva egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar framhållit de skäl, som syntes mig tala emot att upplåta dessa egnahemslägenheter med ständig besittningsrätt. Vissa af dessa skäl äga sin tillämplighet äfven med afseende på nu ifrågasatta upplåtelser. Sedan den nya lagen om nyttjanderätt till fast egendom beredt möjlighet för kronan att på arrende upplåta egendom utan att vara underkastad någon viss maximitid i afseende på arrendets giltighet, synas mig upplåtelser på långvarigt arrende, exempelvis på sjuttiofem år, kunna vara en utväg att vinna hvad norrlandskommittén hufvudsakligen åsyftat eller att på en gång skänka nybyggaren ett afsevärdt framtidsintresse och bereda kronan en möjlighet att hålla handen öfver nybyggesväsendet och sörja för dess utveckling i önskad riktning. Att, därest nybygget efter de sjuttiofem årens utgång ånyo utarrenderas, åbon bör äga optionsrätt till förnyadt arrende, synes mig tydligt. Något bestämdt löfte, att förnyadt arrende skall äga rum, torde däremot icke böra gifvas nu.

Mot det föreslagna systemet skulle man tilläfvventyrs vilja invända, att med afseende på den norrländska allmogens kända själfkänsla och det företräde den i allmänhet tillerkänner äganderätten framför andra besittningsformer några upplåtelser af odlingslägenheter troligen icke skulle komma till stånd i brist på spekulanter. Gent häremot skulle jag vilja åberopa den erfarenhet man vunnit vid skogstorsupplåtelseerna. Ehuru dessa ske för en mycket kortare tid — högst tjugu år — har det visat sig, att skogstorpen varit ganska begärliga. Det synes mig otvifvelaktigt, att man med afseende på nu ifrågavarande sjuttiofemåriga upplåtelser icke behöfver befara, att efterfrågan skall understiga hvad man med tillbörlig hänsyn till skogsvårdens intresse finner sig lämpligen böra upplåta till odling.

De grundsatser, jag sålunda anser böra läggas till grund för upplåtande af odlingslägenheter från kronoparkerna i våra nordligaste landsdelar, afvika på ett sätt, som kunde synas väl bjärt, från det system jag i förenämnda, förut denna dag föredragna ärende föreslagit beträffande upplåtande af jord till egna hem från kronans domäner i södra delarne af riket. Jag tror mig emellertid för att visa det befogade i dessa grundsatser allenast behöfva erinra, att förhållandena dock äro i förevarande hänseenden högst olika i norra och i södra delarne af riket, på kronoparkerna och på kronodomänerna. Hvad som särskildt beträffande nu förevarande odlingslägenheter kräfver beaktande är, att dessa bilda ett slags intagor på mark, som man en gång afsatt för skogsbörd och för bildande af ett i statens hand befintligt reservkapital af skogsmark. Man får därigenom kanske på skogsmarken besvärande enklaver, som i framtiden möjligen komma att visa sig mera hinderliga än man vid lägenheternas upplåtande antagit. Staten synes dessutom ej böra uppoffra sin skogsmark utan att full säkerhet vinnes för att det högre målet, markens uppodlande och bebyggande, verkliga på ett för framtiden betryggande sätt kommer att uppnås. Tillsvidare och så länge förhållandena i Norrland fortfara att vara sådana de nu äro, kräfves utan tvifvel, att i dessa delar af riket all kolonisation sker med synnerlig varsamhet.

Ett utbyte af det af norrlandskommittén föreslagna systemet med ständig besittningsrätt mot ett nybyggesväsende, grundadt på sjuttiofemåriga arrendeupplåtelser med optionsrätt till förnyadt arrende, kräfver emellertid en fullständig omläggning af norrlandskommitténs förslag. Att härutinnan afgifva en förberedande utredning har jag uppdragit åt till biträde inom jordbruksdepartementet för ärendets beredning förordnade häradshöfdingen Louis Améen.

I afgifvet utlåtande har denne anfört, hurusom den omläggning af förslaget, som afsetts, tydligen icke föranledde något behof af ändrade bestämmelser med afseende på frågorna, när upplåtelser af odlingslägenheter å kronoparkerna borde tillåtas och hvilka personliga egen-skaper, som borde utmärka dem, till hvilka sådana lägenheter finge upplåtas. Emellertid föresloges, att i sistnämnda afseende något tydligare anvisningar lämnades, än hvad som skett i norrlandskommitténs förslag, så att något tvifvel ej kunde råda därom, att dessa lägenheter vore afsedda för en klass af verkliga, personligen arbetande småbrukare.

För att tillgängliga odlingslägenheter måtte kunna gifva bärgning åt största möjliga folkstock syntes i sammanhang därmed böra föreskrifvas dels att till samma sökande ej finge upplåtas mer än en lägenhet, dels att till en lägenhet ej finge läggas odlingsmark till större vidd än som erfordrades för att en familj å lägenheten kunde finna god utkomst. Att för hvarje lägenhet ställa någon bestämd arealgräns torde icke vara lämpligt. Ofta torde nämligen en odlingslägenhets naturliga omfattning vara sådan, att den, vare sig den vore något större eller mindre, helst borde utgöra ett jordbruk.

Med afseende å den af kommittén föreslagna bestämmelsen att odlingslägenhet, som upplåtes, skulle affattas å karta, noga beskrifvas och å marken utstakas, borde ej heller erfordras någon annan ändring än att på sätt af kammarkollegium och domänstyrelsen hemställt, föreskrift lämnades därom, att nämnda åtgärder icke skulle föranleda kostnad för sökanden.

I allt öfrigt komme norrlandskommitténs förslag att förfalla genom den ifrågasatta omläggningen. Då denna skulle företagas, hade man att i första hand taga hänsyn därtill, att i samma stund man för upplåtelsen använde arrendeformen, lagen om nyttjanderätt till fast egendom den 14 juni 1907 komme att därå blifva tillämplig. Den närmaste uppgiften torde därför blifva att tillse, om denna lags bestämmelser, i den mån de icke vore tvingande, kunde anses lämpliga för ifrågasvarande slag af upplåtelser eller om föreskrift skulle lämnas därom, att vid upplåtelserna skulle göras förbehåll, som i ett eller annat afseende ordnade rättsförhållandet på ett annat sätt än lagen angifvit.

Härvid kunde det vara lämpligt att till jämförelsematerial använda dels de grunder, som enligt kungörelsen den 4 juni 1908 gällde för förvaltningen af kronans jordbruksdomäner, hvilka ju utarrenderades på villkor, som i åtskilliga afseenden skilde sig från bestämmelserna i lagen om nyttjanderätt till fast egendom, dels föreskrifterna angående upplåtande af s. k. skogstorp å kronoparker i Västerbottens och Norr-

Alternativt förslag grundadt på sjuttio-femåriga arrende-upplåtelser.

bottens län enligt kungörelsen den 27 maj 1904. Särskildt med skogstorpssupplåtelse komma förevarande upplåtelser att hafva många beröringspunkter.

En af de första frågor, som uppstälde sig, därest man ville på ifrågavarande odlingslägenheter använda systemet med sjuttiofemåriga arrenden, vore den, om någon afvikelse behöfdes från nämnda lags stadganden ifråga om rätten att öfverlåta arrendet till annan. Detta vore en fråga af ganska stor vikt särskildt i betraktande af den långa arrendetid, som afsetts. Från arrendatorns sida vore en så obegränsad rätt till öfverlåtelse som möjligt uppenbarligen det fördelaktigaste. Från kronans ståndpunkt åter vore det af intresse att kunna förekomma, att lägenheten öfverginge till någon, som icke kunde behörigen fullgöra de med arrenderätten förenade skyldigheter, eller som tillhörde en annan folkklass än den, för hvilken man afsett dessa odlingslägenheter. Bestämmelserna i 2 kap. 8 och 9 §§ i lagen om nyttjanderätt till fast egendom skulle, om de tillämpades på förevarande upplåtelser, leda därtill, att om kronan icke, när så begärdes, ville återtaga lägenheten mot skälig lösen, lägenhetsinnehafvaren eller om han vore död hans dödsbo ägde öfverlåta lägenheten till annan, blott denne vore sådan, att jordägaren med honom skäligen kunde nöjas. Äfven om den, till hvilken lägenheten öfverlättes, icke alls tillhörde den klass af småbrukare, för hvilka ifrågavarande lägenheter varit ämnade, skulle kronan vara nödsakad godtaga honom, allenast mot hans solvens och medborgerliga anseende skäliga anmärkningar icke skulle kunna göras, en fråga, som ytterst tillkomme domstols pröfning.

Då kronan emellertid icke syntes böra fränsäga sig rätten att kontrollera, att förevarande lägenheter fortfarande finge fylla sin uppgift att vara småbrukarehem, torde kronan böra förbehålla sig, att lägenhetsinnehafvaren eller hans dödsbo icke utan domänstyrelsens medgifvande finge åt annan öfverlåta arrenderätten. Ehuru förbehållet på grund af innehållet i 2 kap. 8 och 9 §§ af lagen om nyttjanderätt till fast egendom måste gifvas denna negativa formulering, vore det naturligen icke meningen, att domänstyrelsen i regel borde motsätta sig öfverlåtelser af ifrågavarande slag. Så långt som det vore förenligt med nämnda sociala synpunkt, och kronans intresse af att erhålla en arrendator, som kunde fullgöra arrendevillkoren, blefve behörigen tillgodosedt, syntes öfverlåtelser i största möjliga utsträckning böra tillåtas.

Med afseende på rättsförhållandet under arrendetiden torde vara nödigt att i flera afseenden stadga bestämmelser, som afveke från de

allmänna föreskrifterna i lagen om nyttjanderätt till fast egendom. Detta berodde därpå, att förevarande lägenheter mottoges af arrendatorn fullständigt obebyggda och ouppodlade.

Såsom en första plikt måste därför åläggas lägenhetsinnehafvaren att bebygga lägenheten med nödiga hus. I upplåtelsehandlingen syntes i anledning häraf böra föreskrifvas, hvilka hus, som skulle uppföras, samt när dessa skulle vara färdiga, därvid naturligen, där så befunnes lämpligt, byggnadstiden kunde sättas olika för olika hus. Att arrendatorn borde vara berättigad att från kronoparken erhålla nödigt virke till lägenhetens åbyggnader, torde ligga i öppen dag. Sålunda uppförda byggnader borde sedermera af arrendatorn underhållas och, där så erfordrades, ersättas med nya, så att vid arrendetidens slut aflämnades byggnader motsvarande de ursprungliga, i fullgodt skick. Det virke, som erfordrades för dylika reparationer och nybyggnader, borde arrendatorn äga rätt att erhålla åt sig utsynadt å kronoparken.

Skulle lägenheten så uppodlas, att under arrendetiden uppkomme behof af större eller flera åbyggnader än vid upplåtelsen föreskrifvits, borde domänstyrelsen äga medgifva, att lägenhetsinnehafvaren erhöle virke från kronoparken jämväl för tillfredsställande af det ökade byggnadsbehofvet. För sådan händelse borde emellertid i skriftligt tillägg till upplåtelsekontraktet föreskrifvas, hur den nya åbyggnaden skulle vara beskaffad, så att man vid afträdet kunde kontrollera, att lägenhetsinnehafvaren, såsom naturligen borde vara hans skyldighet, vid afträdet lämnade ifrån sig jämväl den nytillkomna byggnaden eller däremot svarande i fullgodt skick.

Med afseende å möjligheten af brandskada syntes man böra ålägga lägenhetsinnehafvaren att hålla byggnaderna för kronans räkning brandförsäkrade med skyldighet för lägenhetsinnehafvaren att mot erhållande af brandskadeersättningen bota skadan utan rätt att af kronan erhålla fritt virke. De närmare detaljbestämmelser därom, som erfordrades för att domänstyrelsen skulle kunna kontrollera, att lägenhetsinnehafvaren behörigen fullgjorde sina skyldigheter i förevarande afseenden, syntes kunna affattas i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de motsvarande bestämmelser, som gällde vid utarrendering af kronans domäner, dock med de förenklingar, som betingades dels däraf, att byggnaderna å en lägenhet af ifrågavarande beskaffenhet måste såsom noga beskrifna i upplåtelsekontraktet eller skriftligt tillägg därtill, förutsättas vara till sitt ungefärliga värde för domänstyrelsen kända, dels däraf att det utan vidare torde vara klart, att de nya åbyggnader, som borde uppföras,

skulle byggas enligt de föreskrifter, som meddelats för de ursprungliga byggnaderna.

Uppställde man såsom regel, att lägenhetsinnehafvaren skulle äga rätt att erhålla fritt virke till behöfliga reparationer och nybyggnader, torde undantag böra göras för det fall, att lägenhetsinnehafvaren själf vållat skadan. I detta fall borde han tydligen vara skyldig att bota skadan med virke, som han själf bekostade.

Lägenhetsinnehafvarens andra hufvudskyldighet vore, såsom nämndt att uppodla lägenheten. I detta afseende borde upplåtelsekontraktet innehålla den odlingsplan han vore skyldig att ställa sig till efterrättelse, och lägenhetsinnehafvaren borde vara skyldig att vid afträdet lämna från sig odlingar till den föreskrifna omfattningen i fullgodt skick. Såsom hjälp vid odlingen syntes något kontant bidrag böra ifrågasättas. Norrlandskommittén hade visserligen ansett ett sådant bidrag obehöfligt, men sedan man beslutat sig för att upplåta lägenheterna icke med ständig besittningsrätt utan allenast med viss tids arrenderätt, torde utan tvifvel vara på sin plats att något kraftigare stödja odlaren. Då den vid skogstorpsupplåtelser medgifna odlingshjälpen af femhundra kronor visat sig väl knapp, torde man vid ifrågavarande lägenheter böra medgifva en dylik hjälp af sexhundra kronor. Till kronans säkerhet syntes böra föreskrifvas, att denna odlingshjälp icke utbetalades annat än i den mån arbete till motsvarande värde blifvit nedlagdt i byggnad, som uppförts enligt föreskrift och gjorts fullt färdig, en formulering, hvilken syntes tillgodose jämväl odlarens intresse att få odlingshjälpen utbetalad i någon mån successivt.

Det äfventyr lägenhetsinnehafvaren utsattes för, om han icke utförde honom åliggande byggnads- eller odlingsarbete eller under arrendetiden vanvårdade byggnader eller odlingar, borde vara att han kunde uppsägas från arrendet. För sådant ändamål behöfdes icke något särskildt stadgande, då sådant åtminstone i alla fall af någon vikt blefve en följd redan af stadgandet i 2 kap. 36 § i lagen om nyttjanderätt till fast egendom.

Att arrendatorn vid afträdet vore skyldig att lämna ifrån sig byggnader och odlingar i fullgodt skick eller ersätta bristen, måste däremot sägas ifrån, enär lagen om nyttjanderätt till fast egendom icke kände någon vidsträcktare skyldighet för arrendatorn härutinnan än att lämna fastigheten ifrån sig lika god som han mottagit densamma.

Utom det virke, som lägenhetsinnehafvaren borde åtnjuta för att kunna behörigen fullgöra sin byggnadsskyldighet, borde han i likhet med hvad förhållandet vore vid skogstorpen hafva rätt till virke för nödiga

hågnader samt öfrigt husbehof så ock erforderligt skogsfång till vedbrand. Vid skogstorpen ägde innehafvaren till vedbrand erhålla endast vindfäld eller torr skog eller sådan skog, som i anseende till sin beskaffenhet eljest borde för en god skogsvård afverkas. Motsvarande bestämmelse torde vara på sin plats äfven vid ifrågavarande upplåtelse. Dock torde en liten jämkning i ordalagen böra göras, så att tydligt framginge, att lägenhetsinnehafvaren under alla förhållanden vore berättigad till bränsle, ehuru han så länge tillgång på skog af ofvannämnda beskaffenhet funnes, icke vore berättigad att för ändamålet erhålla skog af värdefullare slag.

En annan för arrendatorn synnerligen viktig sak vore tillgången till nödigt bete. På den upplåtna lägenheten torde åtminstone för en afsevärd tid framåt kreaturen icke kunna förses med sommarbete. Utan någon större olägenhet för kronan torde lägenhetsinnehafvaren kunna beredas förmånen af att äga rätt att på lämpligt område af kronoparken beta sina å lägenheten vinterfödda häst- och nötkreatur. Dock torde för att lämna möjlighet för skogsodling det förbehåll böra göras, att det till bete anvisade området kunde, när domänstyrelsen så påyrkade, utbytas mot annat.

På samma sätt som vid skogstorsupplåtelse torde lägenhetsinnehafvaren böra tillerkännas viss tids frihet från utlagor och onera för lägenheten. Tiden torde lämpligen kunna sättas till femton år.

För lägenheten borde lägenhetsinnehafvaren utan tvifvel erlægga en årlig afgift till kronan. Af skäl, som nyss antydts, torde emellertid under de första femton åren någon dylik afgift icke böra utkrävas utan skyldigheten att betala arrende räknas först från och med sextonde besittningsåret. Afgiften borde emellertid redan vid upplåtelsen af domänstyrelsen bestämmas och omnämnas i upplåtelsehandlingen. Då af lätt insedda skäl denna afgift icke torde böra sättas högre än som vore oundgängligen nödigt för att kronan icke på upplåtelsen skulle göra förlust, torde den kunna bestämmas till 3,6 procent af dels det kapitalvärde lägenheten enligt domänstyrelsens bepröfvande vid upplåtelsen ansåges äga uppodlad och obebyggd med den rätt till skogsfång och bete lägenhetsinnehafvaren tillerkänts, dels den odlingshjälp, som till innehafvaren skulle utgå.

De nu genomgångna frågorna torde vara de enda, däri för ifrågavarande lägenheter tarfvades andra bestämmelser än dem lagen om nyttjanderätt till fast egendom innehölle beträffande arrende. I allt öfrigt torde nämnda lag kunna utan olägenhet tillämpas på ifråga-

varande arrendeförhållanden. Såsom en särskildt viktig punkt, hvori allmänna lagen sålunda torde böra tillämpas oförändrad, kunde framhållas bestämmelserna om jordägarens rätt att i vissa fall uppsäga arrendet.

Emellertid torde det kunna inträffa, att i ett eller annat fall någon bestämmelse kunde finnas erforderlig vid sidan om de för ifrågavarande arrenden fastställda särskilda grunder, kompletterade med hvad i allmänhet funnes stadgadt om arrende, i den mån det icke mot nämnda grunder funnes stridande. Dylika extra bestämmelser torde det böra medgifvas domänstyrelsen att vid behof föreskrifva.

På grund af hvad sålunda anförts hemställdes, att i nådig proposition måtte föreslås Riksdagen

dels medgifva:

att å kronoparkerna inom Kopparbergs, Gäfleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län må, därest hinder från skogsvårdens synpunkt ej möter, på ansökan till mindre bemedlade eller obemedlade, som äga god frejd och gjort sig kända för arbetsamhet och hederlig vandel samt äga förutsättningar för drifvande af ett mindre jordbruk, af domänstyrelsen på arrende upplåtas sådana till odling och bebyggande tjänliga lägenheter, som där kunna vara att tillgå i närheten af odlad bygd eller kommunikationsled,

dels ock besluta att vid upplåtelseerna följande skall lända till efterrättelse:

att till odlingslägenhet ej må läggas odlingsmark till större vidd än som erfordras för att en familj å lägenheten må kunna finna god utkomst;

att till samma sökande ej må upplåtas mera än en lägenhet;

att odlingslägenhet, som sålunda upplåtes, skall utan kostnad för innehafvaren noga beskrivas, å karta affattas och å marken utstakas;

att odlingslägenhet upplåtes på sjuttiofem år med innehafvaren förbehållen optionsrätt till förnyadt arrende vid arrendetidens slut;

att lägenhetsinnehafvaren eller hans dödsbo icke utan domänstyrelsens medgifvande må åt annan öfverlåta arrenderätten;

att lägenhetsinnehafvaren skall vara skyldig att på sätt och inom tid, som domänstyrelsen i upplåtelsekontraktet äger föreskrifva, bebygga och uppodla lägenheten;

att lägenhetsinnehafvaren skall vara skyldig att från och med sextonde besittningsåret för lägenheten erlægga en årlig afgift, som bestämmes vid upplåtelsen och sättes till 3,6 för hundra af dels det kapitalvärde lägenheten anses äga ouppodlad och obebyggd med den

rätt till skogsfång och bete, hvarom nedan förmäles, dels den odlingshjälp, som på sätt nedan sägs till lägenhetsinnehafvaren kommer att utgå;

att lägenhetsinnehafvaren skall äga från kronoparken erhålla dels efter utsyning behöfligt virke till lägenhetens åbyggnader och nödiga hägnader samt öfrigt husbehof, dels ock efter anvisning erforderligt skogsfång till vedbrand, det senare dock företrädesvis af vindfälld eller torr skog eller sådan, som i anseende till sin beskaffenhet eljest bör för en god skogsvård afverkas;

att därest under arrendetiden uppkommer behof af större eller flera åbyggnader än vid upplåtelsen föreskrifvits, domänstyrelsen skall äga medgifva, att lägenhetsinnehafvaren jämväl för sådant ändamål erhåller nödigt virke från kronoparken; skolande i skriftligt tillägg till upplåtelsekontraktet föreskrifvas, huru den nya åbyggnaden skall vara beskaffad;

att lägenhetsinnehafvaren skall tillförbindas att, företrädesvis i brandstodsförening för länet eller orten, där sådan finnes, för kronans räkning ombesörja och utan afdrag å arrendet bekosta åbyggnadernas brandförsäkring till deras fulla, i behörig ordning uppskattade värde med rätt för domänstyrelsen att, där anledning därtill förekommer, meddela föreskrift såväl om det belopp, hvarför försäkring bör sökas, som om den anstalt, där försäkring må äga rum;

att, om brandskada inträffar, lägenhetsinnehafvaren skall vara skyldig att mot erhållande af brandskadeersättningen bota skadan utan rätt att af kronan erhålla fritt virke; skolande kronan äga uppbära brandskadeersättningen, hvilken tillhandahålles lägenhetsinnehafvaren i den mån för byggnaden erfordras;

att om byggnad annorledes skadas och lägenhetsinnehafvaren därtill är vållande, denne skall vara skyldig att bota skadan utan rätt att därtill af kronan erhålla nödigt virke;

att lägenhetsinnehafvaren skall äga rätt att å område af kronoparken, som för ändamålet anvisas, erhålla bete för å lägenheten vinterfödda häst- och nötkreatur; skolande, när domänstyrelsen så påyrkar, det anvisade området kunna utbytas mot annat;

att lägenhetsinnehafvaren skall äga rätt att af allmänna medel i odlingshjälp erhålla sexhundra kronor, som utbetalas i den mån arbete till motsvarande värde blifvit nedlagdt i byggnad, som uppförts enligt föreskrift och gjorts fullt färdig;

att lägenhetsinnehafvaren under femton år från upplåtelsen skall åtnjuta frihet från utlagor och onera från lägenheten;

att lägenhetsinnehafvaren vid afträdet skall lämna ifrån sig lägenheten med åbyggnader och odlingar till föreskrifven omfattning i fullgodt stånd eller ersätta bristen sådan den vid afträdessyn befinnes; samt

att domänstyrelsen må äga att vid upplåtelsen föreskrifva de villkor, som utöfver hvad nu sagts samt hvad i allmänhet om arrende finnes i lag föreskrifvet må kunna finnas erforderliga.

Domänstyrelsen
om det
alternativa
förslaget.

I anledning af det sålunda afgifna förslaget har domänstyrelsen i afgifvet yttrande anfört, att styrelsen allenast i följande afseenden haft något att erinra rörande förslaget.

Då i förslaget ifrågasattes, att upplåtelseerna skulle ifrågakomma endast å *kronoparker* i de sex nordliga länen, hade domänstyrelsen ansett sig böra hemställa, huruvida ej sådana upplåtelse skulle kunna ifrågakomma jämväl å kronans öfverloppsmarker. Det skulle ock kunna ifrågasättas, huruvida ej äfven å kronans oafvittrade marker i Norrbottens och Västerbottens län samt å lappschattefjällen i Jämtlands län upplåtelse af odlingslägenheter kunde ifrågakomma.

På kronoöfverloppsmarkerna funnes ett ej ringa antal bebyggda lägenheter, hvilka i regeln tillkommit utan lagliga rättigheter före eller samtidigt med afvittringen. De hade därvid ej kunnat skattläggas för erhållande af egna områden, äfven om de varit nöjaktigt bebyggda och uppodlade samt på grund af läget och markens odlingsvärde kunnat anses vara lifskraftiga. Några af dessa lägenheters innehafvare hade sedermera sökt erhålla laglig rätt att besitta dem såsom skogstorp. Då emellertid nådiga kungörelsen den 27 maj 1904 medgafve skogstorphus anläggande allenast å kronoparker, hade sådana ansökningar icke kunnat bifallas. Likaledes hade ansökningar från icke bofasta personer angående rätt att till skogstorp erhålla vissa därför lämpliga obebyggda odlingslägenheter å kronans öfverloppsmarker af samma skäl icke kunnat bifallas. Häraf hade sålunda blifvit en följd, att innehafvare af äldre bebyggda lägenheter å dessa marker därstädes kvarbodde utan laglig rätt och att öfverloppsmarkernas öfriga odlingslägenheter hittills hade förblifvit obegagnade. Styrelsen, som från och med nästkommande år hade att öfvertaga förvaltningen af kronans öfverloppsmarker, ansåge synnerligen önskvärdt, att ändring kunde inträda beträffande nu angifna förhållanden. Hittills hade möjligen hinder ansetts möta för lagstiftning angående upplåtande af odlingslägenheter å dessa marker i följd af att deras disposition vore obestämd. Men då det visat sig, att upplåtelse af smärre lägenheter mötts med sympati af den icke bofasta befolkningen i de nordliga orterna, torde kronan icke böra genom försäljning eller på annat sätt afhända sig öfverloppsmarkerna, därest ej i vissa

undantagsfall förhållandena sådant föranledde. Domänstyrelsen ansåge fördenskull, att hinder numera icke mötte för lagstiftning om upplåtande af odlingslägenheter å kronoöfverloppsmarkerna.

Beträffande kronans oafvittrade marker — sådana funnes numera endast ofvanför den så kallade odlingsgränsen i Lapplands inre delar — vore förhållandena visserligen väsentligen olika. Det torde nämligen kunna ifrågasättas, huruvida icke den del af dem, som icke genom fortsatt afvittring kunde komma att disponeras till å dem förefintliga hemman, nybyggen och lägenheter, borde reserveras för den nomadiserande befolkningens behof, hvilket skulle utgöra hinder för vidare upplåtelse af odlingslägenheter å dem, enär sådant skulle försvåra deras utnyttjande såsom renbetesland. Det torde emellertid å de oafvittrade kronomarkerna finnas till odling tjänliga områden, som på grund af sitt läge skulle kunna upplåtas för odling utan att afsevärdt hindra renbetets tillgodogörande. Då den nomadiserande befolkningens väl äfven härvid torde böra ställas i förgrunden, skulle sådana odlingslägenheter, som ansåges lämpligen böra upplåtas för odling, kunna förbehållas lappmän, som önskade blifva bofasta. Hittills hade äfven dylika personer varit hänvisade till att söka odlingslägenheter å kronoparkerna, hvarigenom de kommit att blifva bofasta på längre afstånd från sin hembygds fjäll, hvilket syntes vara en af orsakerna till att endast ett mindre antal lappmän blifvit skogstorpäre.

Angående lappskattefjällen i Jämtlands län kunde i hufvudsak anföras detsamma som om de oafvittrade markerna i Norrbottens och Västerbottens län, dock med tillägg att de redan nu vore reserverade för den nomadiserande befolkningen, och att de efter hand ökades genom inköp af skattemarkar, som i följd af sitt läge utgjort hinder för utöfvande af lappbefolkningens näringsfång. Därest odlingslägenheter ansåges kunna upplåtas å lappskattefjällen i Jämtlands län, torde fördenskull dessa böra reserveras å lappmän.

Såväl de oafvittrade markerna som lappskattefjällen intoge alltså obestriddigen en undantagsställning. Frågan om deras disposition torde böra anses så nära sammanhänga med lappfrågan i allmänhet, att de icke borde ingå i det nu föreliggande förslaget om upplåtande af odlingslägenheter. Fördenskull hemställdes, att förutom kronoparkerna allenast kronans öfverloppsmarker måtte däri intagas.

Angående de personers kvalifikation, å hvilka odlingslägenheter på nu ifrågasatt sätt skulle kunna upplåtas, ansåge sig domänstyrelsen böra föreslå, utöfver hvad förslaget därom innehölle, att rätt till erhållande af sådan upplåtelse ej måtte tillkomma ägare af jordbruk, som lämnade

utkomst åt en familj. Att dylik ägare af jordbruk skulle kunna komma att uppträda såsom sökande i fråga om odlingslägenhet å kronans mark, hade man anledning antaga. Det hade nämligen upprepade gånger inträffat, att ägare af hemman eller annan jordbrukslägenhet sökt rättighet å kronopark anlägga skogstorp enligt nådiga kungörelsen den 27 maj 1904. Då det nu föreliggande förslaget innehölle, bland annat, att till samma sökande ej skulle få upplåtas mera än en odlingslägenhet, mot hvilken bestämmelse domänstyrelsen ej hade något att erinra, torde det ock vara öfverensstämmande med förslaget andemening, att åt sökande, som ägde jordbrukslägenhet, hvarå en familj kunde finna sin utkomst, ej borde upplåtas sådan lägenhet, som i förslaget afsåges. Förslaget främsta syfte torde nämligen vara att bereda möjlighet för den icke bofasta befolkningen i vårt land att blifva bofast å till besittningsrätten tryggade lägenheter. Däremot torde förslaget ej afse att främja den jordägande befolkningens öfvergång till arrendatorer och än mindre att bereda tillfälle att göra affärer med kronans odlingslägenheter.

Med full rätt förutsattes i förslaget, att till odlingslägenhet ej skulle läggas större vidd odlingsmark än som erfordrades för att en familj skulle å lägenheten kunna finna god utkomst. Ehuru den areal, som härför erfordrades, högst afsevärdt växlade efter markens naturliga odlingsvärde och det sätt, hvarpå odlingen häfdades, torde dock i motiven till den författning, som kunde komma att utarbetas på grund af det föreliggande förslaget, böra angifvas en maximiareal, som endast i undantagsfall borde få öfverskridas. Vid upplåtelse af skogstorp enligt nådiga kungörelsen den 27 maj 1904 tillämpades såsom regel, att den areal, som tillades sådant torp, ej finge öfverstiga 5 hektar. Vid den upplåtelse, hvarom förslag till bestämmelser nu förelåge, borde maximiarealen odlingsmark ej öfverstiga 6 hektar. Om å en sådan ägovidd, väl odlad och häfdad — tillika med någon areal slätteräng — en familj ej kunde finna god utkomst, torde jordens odlingsvärde vara så ringa, att marken borde bibehållas för skogsproduktion. I öfrigt torde såsom motiv för den sålunda föreslagna maximiarealen kunna anföras, att en mindre jordbrukslägenhet sannolikt blefve bättre häfdad än en större, att, förutom myrmarkerna, de å kronoparkerna och kronoöfverloppsmarkerna förekommande odlingslägenheterna i allmänhet vore af ringa omfattning på hvarje ställe, och att den odlade jorden på ordinära hemman i Norrland och Dalarna i regeln ej torde för hvarterdera omfatta mera än 6 hektar. Den fortgående hemmansklyfningen syntes ock gifva vid handen, att småbruken tillhörde framtiden. I mån som

jorden genom högre kultur och användandet för odling af utvalda stannmar både af sädeslag och rotfrukter gäfvade rikare skördar, måste ock den för en familjs utkomst nödiga vidden odlingsmark blifva allt mindre. Ju mera odlingslägenheternas vidd kunde inskränkas, desto flera sådana lägenheter kunde upplåtas. Af hittills vunnen erfarenhet torde man vara berättigad anse, att behovet af odlingslägenheter växte i direkt proportion med befolkningen. Man torde likväl ingalunda kunna förutsäga, hvilka förändringar en tidrymd af 75 år kunde i berörda afseenden medföra.

Med hänsyn till den långa tid, hvarunder lägenheter skulle enligt det föreliggande förslaget upplåtas, ansåge domänstyrelsen nödigt, att särskildt de bestämmelser, som afsåge rätt för lägenhetsinnehafvare till vissa naturaförmåner, affattades med sådan försiktighet, att ej förmånerna redan före upplåtelsetidens utgång befunnas hafva varit allt för stora. Från gångna tider ägde vi erfarenhet om upplåtna rättigheter, hvilka under senare tider befunnits böra aflösas och därvid förorsakat staten afsevärda utgifter. Sådant borde ej upprepas. Rätten för innehafvare af odlingslägenhet att från kronans område erhålla vedbrand och bete, på sätt i förslaget förutsattes, kunde innebära en fara för framtiden.

För närvarande skulle visserligen rätt till skogsfång till vedbrand företrädesvis af vindfälld eller torr skog eller sådan, som i anseende till sin beskaffenhet eljest borde för en god skogsvård afverkas, kunna tillförsäkras de personer, åt hvilka odlingslägenheter å kronans mark upplåtes. Sådana skogsprodukter vore nämligen å de afsedda skogstrakterna af ringa eller intet värde, om de skulle därifrån afyttras. Men i detta afseende kunde en tidrymd af allenast ett par decennier framkalla stora förändringar i samband med kommunikationernas förbättrande, virkets allmänna värdestegring m. m. Styrelsen, som ansett förslagets mening i detta afseende vara att tillförsäkra innehafvare af odlingslägenhet bränsle från kronans mark mot billigaste afgäld, hemställde därför, att sådan innehafvare erhöles till bränsle dels kostnadsfritt virke, som på trakten saknade saluvärde, men för en god skogsvård borde tillgodogöras, dels efter i orten lägst gällande pris annat vedvirke efter skogspersonalens anvisning. Det värdelösa virket växlade för skilda tider och ställen. Invid en kommunikationsled, t. ex. en järnväg, torde framdeles äfven i Norrland allenast kvistar och grenar m. m. anses vara hänförligt till värdelöst virke. Ett par mil från kommunikationsleden vore uppfattningen därom redan en annan, och lägenhetsinnehafvaren kunde därstädes gratis erhålla något bättre virke, hvilket där-

emot invid järnvägen torde böra säljas äfven till den lägenhetsinnehafvare, som kunde göra anspråk på att erhålla sådant virke. Sattes priset å det sämre saludugliga virket mycket lågt, kunde sådant finna användning till bränsle framför bättre virke, hvarpå lägenhetsinnehafvaren däremot utan tvifvel komme att göra anspråk, om han enligt de föreslagna bestämmelserna vore tillförsäkrad bränsle. Något oegentligt syntes ej kunna ligga däri, att lägenhetsinnehafvares rätt till bränsle kunde med afseende på beskaffenheten af det virke, han därtill erhöle kostnadsfritt, komma att efter hand ändras under upplåtelseiden. Det vore till och med möjligt, att denna ändring i vissa fall skulle kunna under någon kortare tid blifva ganska stor. Om nämligen en odlingslägenhet upplåtits å en trakt, hvarest vid tiden för upplåtelsen järnväg ej funnes, men genom hvilken något decennium därefter en bana, exempelvis »inlandsbanan», öppnades, komme därefter det virke, som kostnadsfritt utlämnades till vedbrand åt lägenhetsinnehafvaren, att blifva af helt annat slag än tillföre. Hans sämre rätt i detta afseende motvägdes dock mångdubbelt af hans genom kommunikationsledens öppnande bättre ställning, hvilken icke förorsakade höjning af hans arrendavgift för lägenheten. Bestämmelserna borde enligt styrelsens mening vara sådana, att de bland annat främjade sparsamhet med virke för husbehof, något som ännu vore sällsynt bland skogsägare, innehafvare af boställen med skog, arrendatorer af skogshemman m. fl. Fall torde kunna påvisas, då värdet af det virke, som kostnadsfritt tillförsäkrats en arrendator, utgjorde ett större belopp än arrendavgiften. Man måste tillse, att detta icke i en framtid blefve förhållandet beträffande vissa af nu ifrågakvarande upplåtelse.

Föreslagna bestämmelser angående skogsbetet kunde äfven innebära en framtida fara. Dels blefve nämligen skogsbetet mera sparsamt, ju högre skogshushållningen utvecklades, dels ökades skadorna på skogsåterväxten af betet, ju mera skogsodling kunde komma att användas för att främja återväxten.

Det skulle sålunda kunna inträffa, att betesrätt tillförsäkrades så många lägenhetsinnehafvare för de nötkreatur och hästar, som af dem å lägenheterna vinterföddes, att för dessa djur framdeles ej funnes bete å skogen, sedan kreaturstammen tillika möjligen ökats utöfver hvad man nu kunde anse vara möjligt. I kulturskogen förekomme skogsbete företrädesvis å hyggen och kulturfält. Vore bete tillförsäkradt lägenhetsinnehafvare för deras nötkreatur och hästar, kunde man knapp anses vara berättigad att genom stängsel skydda kulturfälten, om betet, som därigenom väsentligt inskränktes, blefve otillräckligt. Betesrätten

syntes fördenskull böra begränsas till hvad som kunde tillgodogöras i öfverensstämmelse med god skogsvård enligt bestämmelser, som för tio år i sänder skulle fastställas af domänstyrelsen.

De odlingslägenheter, som kunde komma att upplåtas, torde böra bebyggas och odlas enligt plan, som af domänstyrelsen blefve bestämd. Normalplan skulle sålunda upprättas angående byggnaderna, från hvilken plan afvikelser likväl skulle i särskilda fall kunna få äga rum. Inom viss tid borde byggnaderna vara färdiga och viss areal åker bruten. Vid de nuvarande skogstorpen tillginge bebyggandet och odlandet oftast på det sätt, att först en enkel provisorisk byggnad — en vanlig skogs-koja eller ett blockhus — uppfördes såsom bostad under ett par år, då första delen af arbetet bedrefves. Därpå byggdes uthuset, och samtidigt därmed brötes åker till i första rummet potatisland, om sådant ej brutits, redan innan den provisoriska bostaden uppfördes. Sedan första konkunnat insättas i ladugården, påginge byggnads- och odlingsarbetet jämnare. Omsider vore uthusbyggnaden färdig, och något tunnland jord häfdades som åker. Sist komme turen till byggnandet af boningshuset, och under arbetet härmed ökades tegarnas omfång, till dess torpet vore färdigt att afsynas. Men dessförinnan hade gått år af släp och försakelse, ofta äfven förenade med skuldsättning, om arbetarens personliga vederhäftighet kunnat förläna honom kredit. Hufvudsumman af arbetet hade han i regeln utfört själf. Hvarje kontant utgift medförde nämligen för den obemedlade bekymmer. Sålunda hörde man beräkningar om hvad det för byggnaderna nödiga »glaset» — fönsterrutorna — skulle komma att kosta och oro öfver att härtill kunna anskaffa medel. Det vore fördenskull välbetänkt att, såsom i det föreliggande förslaget ifrågasattes, kunna lämna odlingshjälpen efter hand som arbetet fortskrede, ehuru detta nödvändiggjorde ökad besvär för lägenhetens afsyning. Emellertid ansåg styrelsen nödigt, att utbetalningarna finge till vissa belopp ske vid fullbordandet dels af uthuset, dels af manbyggnaden samt dels då viss areal åker vore i försvarlig häfd. Om tvåhundra kronor finge utbetalas vid hvart och ett af dessa tillfällen, erhöle lägenhetsinnehafvaren en god kontant hjälp under arbetets gång utan att kronan förlorade nödig säkerhet för att lägenheten verkligen blefve färdig. Domänstyrelsen finge fördenskull hemställa, att det ifrågasatta odlingsbidraget finge, om lägenhetsinnehafvaren sådant önskade, utbetalas i tre delar, nämligen 200 kronor då lägenhetens uthusbyggnad vore färdig och afsynad, 200 kronor då manbyggnaden vore färdig och afsynad samt 200 kronor, då minst 1 hektar åker vore bruten och för-

svarligt häfdad såsom åker. Medlen torde, på sätt som skett i fråga om skogstorpen, böra utbetalas af statskontoret, sedan domänstyrelsen anmält, att viss byggnads- eller odlingsskyldighet fullbordats.

Förslagets sista bestämmelse angående rätt för domänstyrelsen att föreskrifva de villkor, som kunde erfordras utöfver hvad i förslaget förut sagts samt i allmänhet om arrende funnes föreskrifvet, vore synnerligen välbetänkt. Härigenom kunde domänstyrelsen blifva i tillfälle bestämma angående målning (rödfärgning) af byggnaderna, angående förbud för lägenhetsinnehafvare att inom lägenhetens område hysa vanfrejdad person, som ansåges farlig i fråga om kronoparkens eller kronoöfverloppsmarkens skyddande för eld och åverkan, angående skyldighet för innehafvaren att till skogspersonalen göra anmälan om åverkan och skogseld å kronans område, om sådant därstädes förmärktes, deltaga i eldsläckning därstädes m. m.

*Departements-
chefen.*

Af hvad sålunda förekommit finner jag mig öfvertygad, att ifrågasvarande lägenheter tillsvidare helst böra upplätas allenast på arrende i hufvudsaklig öfverensstämmelse med det i sådant hänseende upprättade förslaget.

Hvad angår den af domänstyrelsen väckta frågan om kolonisationens utsträckning jämväl till öfverloppsmarkerna, bör väl anmärkas, att i åtskilliga tid efter annan meddelade författningar lämnats föreskrifter, som medgifva, att nybyggen upptagas å öfverloppsmarkerna. Men då formerna därför synas tämligen tunga, och upplåtelserna såsom medförande äganderätt innebära större uppoffring af kronans rätt än som för närvarande synes önskligt, torde det vara lämpligt att öppna möjlighet till upplåtande å öfverloppsmarkerna jämväl af odlingslägenheter af nu ifrågasvarande beskaffenhet. I detta hänseende likasom i afseende å hvad domänstyrelsen i öfrigt yttrat rörande den tilltänkta kolonisationens omfattning kan jag instämma med domänstyrelsen.

Att på sätt domänstyrelsen föreslagit bestämma någon viss maximiareal för den odlingsmark, som tilldelas en lägenhet, finner jag vara mindre nödigt, då det ju är domänstyrelsen, som i hvarje särskildt fall skall afgöra, hvad som skall upplätas. Någon anledning att befara, att domänstyrelsen i detta hänseende icke behörigen skall tillvarataga kronans rätt, synes mig icke förefinnas. Däremot kunde en fastslagen maximi-gräns möjligen ställa sig hindrande i vägen för t. ex. användandet af de lämpligaste naturliga gränserna. En mindre redaktionsförändring synes emellertid böra vidtagas i förslaget för att tydligare utmärka att det just är småbruk, man önskar få till stånd.

Att odlingslägenhet icke bör upplåtas åt någon, som redan äger jordbruk af den omfattning, att han med sin familj däraf kan vinna sin utkomst, torde ligga i öppen dag. På sätt domänstyrelsen framhållit lär emellertid ett tydligt uttalande i sådan riktning kunna anses önskligt.

Mot den föreslagna rätten för lägenhetsinnehafvaren till nödigt skogsfång har domänstyrelsen gjort åtskilliga erinringar, afseende, att densamma till undvikande af allt för stor uppoffring för kronan, måtte i någon mån inskränkas. De af domänstyrelsen i sådant syfte föreslagna bestämmelser skulle emellertid leda därhän, att nybyggaren ofta skulle nödgas till en kontant utgift för att kunna skaffa sig erforderligt bränsle. Detta vore utan tvifvel för nybyggaren en stor olägenhet. Så långt möjligt är, synes nybyggaren böra besparas direkta utgifter. De synpunkter domänstyrelsen framhållit synas mig böra leda därhän, att odlingslägenheter icke upplåtas till större antal än som kan anses förenligt med en god skogshushållning, och därvid har ju domänstyrelsen fullständigt situationen i sin hand. Att åter upplåta så många lägenheter, att man sedan måste taga skadan igen genom att knappa in på virkestilldelningen åt de särskilda nybyggarna, synes mig innebära ett mindre lämpligt afvägande af de särskilda intressen, som härvid böra vägas mot hvarandra. Jag föreställer mig därför, att man i detta hänseende icke bör afvika från den ståndpunkt, som intogs redan af norrlandskommittén eller att nybyggaren bör äga rätt att kostnadsfritt erhålla alla de skogsprodukter han till lägenheten behöver.

Huruvida detta skall ske genom att ett visst skogsområde tilldelas lägenheten till husbehofsanvändning eller därigenom att utsyning verkställas å kronans mark af vederbörande myndighet, är en fråga, som särskildt bör upptagas till pröfning.

Det förra systemet erbjuder den fördelen, att eventuella slitningar mellan lägenhetsinnehafvaren och den utsynande myndigheten undvikas, att den sistnämnde besparas åtskilligt besvär och att nybyggaren får ett något större utrymme, inom hvilket han kan röra sig med en viss frihet. Det medför emellertid flera väsentliga olägenheter. Till en början torde det vara svårt att så afpassa områdenas storlek, att icke dessa i vissa fall komma att lämna mera, i andra fall mindre än husbehovet kräver. I förra fallet uppoffras onödigtvis kronans tillgångar, i senare fallet tillfredsställas icke åbons behof. Men äfven om området är väl afpassadt efter förhållandena, kan icke undvikas, att emellanåt skog finnes, som efter grundsatserna för en riktig skogsvård bör afverkas, men som för tillfället icke erfordras till husbehovet, under det å andra sidan åbon genom att vid en viss tidpunkt för husbehovet använda

mera virke eller virke af ett bättre slag, än som strängt taget varit nödvändigt, kan komma att i framtiden sakna det virke, som då oundgängligen erfordras. Tilldelandet af en viss skogsareal lämnar alltså icke erforderlig säkerhet för att lägenhetsinnehafvaren tryggas vid en jämn och säker tillgång till husbehovsvirke, hvilket dock är det, som i första hand bör afses.

Detta är däremot naturligen förhållandet, därest lägenhetsinnehafvaren i stället för visst skogsområde tillerkännes rätt till utsyning af behöfligt virke. Härvid kan vidare kontrolleras, att just så mycket virke och just det slags virke lämnas, som det föreliggande behovet erfordrar; och hvad mera är, man kan genom att till bränsle anvisa kullblåsta träd och afverkningsaffall, hvilket i oerhörda mängder kvarligger å de norrländska kronoparkerna, låta detta eljest till förruttnelse dömda virke komma till nyttig användning på samma gång man genom dess borttagande rensar skogsmarken och därigenom höjer dess produktivitet. Mot att tillgodose ett virkesbehof genom en dylik servituts- eller skogsfångs rätt talar visserligen i allmänhet, att jordägaren genom öfverdrifven afverkning kan göra skogsfångsrätten mer eller mindre illusorisk. Denna risk torde emellertid icke föreligga i nu ifrågavarande fall, där skogsmarken tillhör kronan.

På grund af hvad jag sålunda anfört synes det mig lämpligast att bibehålla det upprättade förslagets bestämmelser i fråga om tilldelningen af husbehovsvirke.

Med afseende på nybyggarens rätt till bete synes mig hvad domänstyrelsen anfört böra föranleda därtill, att domänstyrelsen berättigas att i hvarje fall — sålunda äfven om betet därigenom blir otillräckligt — från bete undantaga mark, hvarå i skogsvårdssyfte företagits anordningar, som af betesrätten skulle lida märkligt intrång.

Den odlingshjälp af 600 kronor, som ifrågasatts, synes väl knapp, och jag skulle vilja föreslå en förhöjning till 750 kronor. Äfven detta belopp motsvarar naturligen icke på långt när de kontanta utgifter nybyggaren måste vidkännas för att få lägenheten behörigen uppodlad och bebyggd. Låter man i likhet med det föreliggande förslaget odlingshjälpen förräntas genom den årliga legan och kronan vara berättigad att vid arrendets slut öfvertaga lägenhet utan ersättning till nybyggaren för odlingsarbetet, kan den ifrågasatta förhöjningen icke anses medföra någon obillig uppoffring från kronans sida. I fråga om sättet för odlingshjälpens utbetalande finner jag hvad domänstyrelsen i sådant hänseende föreslagit vara förtjänt af beaktande.

De grunder det föreliggande förslaget uppställer för arrendeafgiftens bestämmande synas mig i vissa fall kunna leda till en oskäligt dryg arrendeafgift. Jag anser därför, att man till grund vid arrendeafgiftens bestämmande bör lägga allenast lägenhetens kapitalvärde såsom obebyggd och ouppodlad med den rätt till byggnadsvirke, som tillkommer lägenheten, samt den lämnade odlingshjälpen.

Medger man upplåtande af odlingslägenheter på nu ifrågasatta villkor, uppstår frågan, om skogstorsupplåtelser enligt kungörelsen den 27 maj 1904 fortfarande böra äga rum eller ej. En jämförelse mellan dessa upplåtelser och de nu ifrågasatta visar, att de allmänna villkoren för upplåtelser af det ena eller andra slaget äro något olika. Enligt nu föreliggande förslag skulle lägenheter få upplåtas i de sex nordligaste länen, därest hinder från skogsvårdens synpunkt ej möter, men endast i närheten af odlad bygd eller kommunikationsled. Skogstorp däremot få upplåtas endast i de två nordligaste länen, där det för kronoparkens vård eller förvaltning finnes vara gagneligt, men kunna, om detta villkor uppfylles, förläggas äfven på isolerade platser.

Med afseende på upplåtelsevillkoren skilja sig åter de båda slagen af upplåtelser från hvarandra egentligen däruti, att arrendatorn af en odlingslägenhet enligt det nu föreliggande förslaget tillerkänts en i åtskilliga afseenden tryggare ställning och gynnsammare behandling än skogstorpren.

Särskildt med hänsyn till sistnämnda förhållande är det troligt, att, om det föreliggande förslaget antages, den odlingshågade i regel kommer att föredraga den nya upplåtelseformen. På grund häraf synes det mig lämpligast att, om förslaget godkännes, skogstorsupplåtelseerna för framtiden inställas, men att i stället medgifves, att odlingslägenheter af nu ifrågasatt beskaffenhet må upplåtas äfven oberoende af närheten till odlad bygd eller kommunikationsled, där sådant för skogens vård och bevakning finnes vara gagneligt.

Med afseende på skogstorpren äger det förhållande rum, att sedan den första upplåtelse tiden eller de s. k. frihetsåren gått till ända, torpare, som väl uppodlat och bebyggt torpet, är berättigad att mot af domänstyrelsen fastställd afgäld erhålla förnyad upplåtelse af torpet. Det synes mig kunna ifrågasättas, om icke en skogstorpäre vid frihetsårens utgång bör, därest han så önskar, kunna få skogstorpren förvandladt till en odlingslägenhet af den nu föreslagna typen och sålunda vara berättigad öfvertaga jorden på sjuttiofemårigt arrende. De för odlingslägenhet i det föregående ifrågasatta upplåtelsevillkoren kunna väl icke i allt blifva tillämpliga på ett skogstorp under den andra besittningsperioden ty

lägenheten är då redan från början uppodlad och bebyggd och arrendeavgift bör naturligen utgå redan från och med första året. Men det synes utan olägenhet kunna uppdragas åt domänstyrelsen att härvid göra de nödiga jämkningarna.»

I detta sammanhang har utskottet till behandling förehåft två inom kamrarna väckta, till utskottets förberedande handläggning öfverlämnade motioner, däri hemställt

af herr *H. Juhlin-Dannfelt* i motionen n:o 60 inom Första Kammaren

att Riksdagen ville besluta följande ändringar i de i Kungl. Maj:ts nådiga proposition n:o 43 föreslagna bestämmelser angående upplåtande af odlingslägenheter å kronoparker och öfverloppsmarker i de sex nordligaste länen:

1. att odlingslägenheter må upplåtas endast i närheten af bygden eller på större, till ett flertal lägenheter tillräckliga odlingsvärda marker, hvilka, om större torrlägningsåtgärder äro erforderliga, böra i förväg på statens bekostnad förses med erforderliga hufvud- och afloppsdiken;

2. att såväl vid bestämmande af plats för lägenheten som vid uppgörande af ritningar till för densamma erforderliga byggnader af vederbörande länsstyrelse eller hushållningssällskaps förvaltningsutskott utsedd sakkunnig och med ortens förhållanden förtrogen person bör biträda;

3. att det kontanta understöd, som arrendatorn äger uppbära, må uppgå till det belopp, hvarmed de färdiga husens vid syn uppskattade värde öfverstiger värdet af det honom lämnade timret;

4. att rätt fastställes för domänstyrelsen att efter uppsägning återtaga upplåten lägenhet;

5. att lägenhetsinnehafvaren vid afträde af lägenheten må åtnjuta full ersättning för värdet af honom på densamma gjorda odlings och förbättringsarbetet;

6. att ärende rörande sådan upplåtelse, hvarom här är fråga, må kunna afgöras af vederbörande revirförvaltare eller öfverjägmästare, utan att domänstyrelsen må behöfva besluta annat än i afseende på sådana bestämmelser, som böra hafva allmän giltighet i afseende på upplåtelseerna inom visst revir;

och af herr *J. Ström* i Transtrand m. fl. i motionen n:o 201 inom Andra Kammaren om följande ändringar i eller tillägg till Kungl. Maj:ts proposition n:o 43, angående upplåtande af odlingslägenheter å kronoparker och öfverloppsmarker i de sex nordligaste länen:

1) att upplåtelser af sådana odlingslägenheter föregås af undersökning utaf landtbruksingenjör eller jordbrukskonsulent;

2) att det kapitalvärde, efter hvilket arrendatorn skall erlägga årlig afgäld för upplåten mark och rätt till nödigt byggnadsvirke, måtte få bestämmas till högst trehundrafemtio kronor samt årliga räntan å hela kapitalskulden till staten sättas lägre än 3,6 procent;

3) att, om arrendator till följd af sjukdom eller andra oförvållade omständigheter nödgas lämna lägenheten, han då måtte tillerkännas någon godtgörelse för sitt arbete, i den mån han till sådan ersättning kan anses berättigad.

I afseende å de skäl, motionärerna anfört till stöd för sina framställningar, tillåter sig utskottet att hänvisa till motionerna.

Den hufvudsakligaste innebörden af Kungl. Maj:ts förevarande framställning har utskottet funnit vara en vidare utveckling af skogstorpereinstitutionen i den genom kungl. kungörelsen angående upplåtande af odlingslägenheter å kronoparker i Västerbottens och Norrbottens län den 27 maj 1904 inslagna riktningen. Nämnda institution tillkom genom en kungl. skrifvelse till domänstyrelsen af den 29 maj 1891, hvarigenom förordnades, att å kronoparker i Norrbottens län befintliga, till skogstorp tjänliga lägenheter finge, där det för kronoparkens vård och bevakning funnes vara gagneligt, af domänstyrelsen på viss tid, ej öfverstigande tjugu år, upplåtas till odling och bebyggande åt personer, som ägde god frejd och vore fullt arbetsföra samt i öfrigt funnes vara fullt lämpliga, under villkor, bland andra, att torparen under första upplåtelse tiden skulle inom det område af kronoparken, som blefve honom anvisadt, utöfva tillsyn och bevakning samt på tillsägelse af vederbörande skogstjänsteman och mot skälig ersättning utgöra å kronoparken erforderliga arbeten, och skulle efter frihetsårens slut torpet genom domänstyrelsens försorg, i förhållande till detsamma storlek och beskaffenhet, åsättas viss årlig afgäld, att utgöras medelst dagsverken å kronoparken.

Häri vidtogs genom ofvannämnda kungörelse den 27 maj 1904 några ändringar. Så skulle afgälden utgöras i penningar, dock med rätt för torparen att, om han så önskade, i afräkning på afgälden utgöra dagsverken å kronoparken. Icke heller fanns i sistnämnda kungörelse något stadgande infördt om skyldighet för torparen att utöfva tillsyn och verkställa arbete inom kronoparken, utan fick frågan härom ordnas genom fritt aftal. Genom dessa förändringar förlorade systemet med skogstorp således sin ursprungliga karaktär, nämligen den med torp-

*Utskottets
yttrande.*

innehafvet förbundna arbetskyldigheten i förhållande till kronan, och bereddes torparen dels större frihet att ordna för sig, på sätt han funne fördelaktigast, och dels en friare och mera tilltalande ställning inför den allmänna uppfattningen. I den sålunda inslagna riktningen är, som ofvan antydts, genom föreliggande proposition ännu ett steg taget; och är detta steg af sådan räckvidd, att de nu ifrågasatta jordupplåtelseerna å kronans mark nästan uteslutande kunna betraktas såsom ett led af den för närvarande lifligt pågående egnahemsrörelsen. Emot en sådan sakernas utveckling har utskottet, i betraktande af nämnda rörelses stora sociala betydelse, intet att erinra.

Då det mången gång kan vara tvifvelaktigt, hur ett odlingsföretag af den art som nu ifrågavarande kommer att utfalla, torde det ligga vikt uppå, att från statens sida åtgärd icke vidtages, som kan locka nybyggare in på sådant företag, utan torde hvarje särskild lägenhetsupplåtelse böra tillkomma på vederbörande nybyggares initiativ. Af samma skäl torde också före en lägenhets upplåtande böra genom undersökning å stället af landtbrukskunnig person visshet inhämtas, att lägenhetens jord är duglig för odling; och synes denna förberedande undersökning vara af så stor vikt, att stadgande därom bör införas bland de bestämmelser om ifrågavarande upplåtelse, som må af Riksdagen fastställas. Vidare torde af nämnda orsak följa, att, om ett flertal lägenheter upplåtas å större myrmarker, som tariffva utdikning, sådan af kronan verkställs i behöflig utsträckning i samband med lägenheternas upplåtande. Det kunde än ytterligare ifrågasättas, huruvida upplåtelse böra ske annat än i närheten af odlad bygd eller kommunikationsled, då en nybyggare å en lägenhet med isolerad läge skulle genom den försvårade förbindelsen med den öfriga befolkningen få än svårare att draga sig fram utan anlitan af kommunens hjälp. Ehuru väl utskottet funnit denna synpunkt synnerligen beaktansvärd och manande till särskild försiktighet vid så belägna lägenheters upplåtande, har utskottet, då vid ifrågavarande upplåtelse i allmänhet synpunkten af skogens vård alltjämt torde böra fasthållas samt vederbörande nybyggare, enligt hvad utskottet förut framhållit, bör af egen böjelse och af eget initiativ för sig utvälja det stycke jord, hvaraf han vill finna sin framtida bärgning, likväl ansett, att, om en sådan lägenhet, som nyss sagts, åstundas af en nybyggare, hvilken innehar de för dess uppodlande nödiga betingelserna och hvars därvaro kan vara för skogens vård och bevakning gagnelig, denne ej bör förvägras lägenheten endast på grund af dess mindre gynnsamma läge.

Beträffande tiden för upplåtelseerna anser utskottet, hvad de sydligare af ifrågavarande sex län vidkommer, den af Kungl. Maj:t föreslagna tiden, 75 år, med hänsyn till de stora förändringar i afseende å skogens vård och värde och den upplåtna markens eventuella behöflighet för kronans ändamål, som inom en jämförelsevis föga aflägsen framtid skulle kunna inträda, alltför lång och att densamma lämpligen kan begränsas till 50 år. Inom de nordligaste trakterna af riket skulle däremot upplåtelse tiden, såvidt nu kan afgöras, utan nämnvärd olägenhet för kronan kunna sättas till 75 år; men då det otvifvelaktigt leder till enkelhet och reda, att samma arrendetid bestämmes för samtliga upplåtelser af förevarande slag samt den s. k. Norrlandskommittén för liknande upplåtelser tänkt sig en tid af endast 40 år, torde jämväl beträffande rikets nordligaste delar en upplåtelse tid af 50 år vara tillräcklig.

I afseende å sättet för odlingslägenhets bebyggande torde, såsom Kungl. Maj:t föreslagit, domänstyrelsen böra äga att därom bestämma, men vill utskottet härvid uttala önskvärdheten däraf, att byggnaderna ej må uppföras allt för schablonmässigt, utan bör därvid såvidt möjligt vederbörlig hänsyn tagas till skick och bruk å orten.

Då det vidare är af utomordentligt stor betydelse, att begärda lägenhetsupplåtelser må kunna ske utan för stor tidsutdräkt och omgång, har utskottet velat uttala den förvissning, att Kungl. Maj:t kommer att tillse, det hvad i sådant syfte kan åtgöras från statsförvaltningens sida blifver iakttaget.

Herr Ström m. fl. har i sin motion föreslagit, att det kapitalvärde, efter hvilket arrendatorn skulle erlägga årlig afgäld för upplåten mark och rätt till nödigt byggnadsvirke, måtte sättas till högst 350 kronor samt att afgälden skulle beräknas lägre än 3,6 procent af hela kapitalskulden. Då det område, inom hvilket ifrågavarande odlingslägenheter äro afsedda att upplåtas, är synnerligen stort och således å de olika orterna därinom lägenheternas värde gifvetvis måste växla betydligt, skulle det enligt utskottets förmenande vara mindre lämpligt att fastställa en generell bestämmelse i det af motionären angifna afseende. I de trakter, där blifvande arrendatorer kunna antagas få särskildt svårt att utgöra afgälderna, torde för öfrigt mark och byggnadstimmer vara förhållandevis litet värda och således komma att värdesättas därefter, hvarför motionärens syfte synes kunna ernås äfven utan den föreslagna bestämmelsen. Beträffande storleken af afgälden i förhållande till de beräknade kapitalvärden, hvarå densamma skall utgå, synes den

utskottet icke böra sättas lägre än 3,6 procent af dessa värden, då kronan själf ej lärer kunna bereda sig lägre ränta å upplånta medel.

Vidkommande herr Ströms m. fl. förslag om godtgörelse till arrendator, som till följd af sjukdom eller andra ofövällade omständigheter nödgas lämna lägenheten, finner utskottet visserligen billighets-skäl tala för sådan godtgörelse i vissa fall; men då det icke torde vara görligt att åstadkomma några allmänna, för hvarje särskildt, möjligen inträffande sådant fall lämpade bestämmelser i ämnet, finner utskottet sig icke kunna förorda förslaget. Beträffande motionärernas förslag i öfrigt om ersättning till arrendatorerna vid afträde af lägenheterna för därå nedlagdt arbete, torde det kunna leda till mycken omgång och kostnad för kronan, om sådan ersättningsskyldighet skulle densamma åläggas. För den händelse att ett arrende frånträdes under upplåtelse tiden, torde vederbörande arrendator, då han icke är betagen möjligheten att å annan öfverlåta arrendet, genom öfverlåtelse därpå kunna af tillträdare betinga sig skälig godtgörelse, hvadan tillräckligt skäl att ålägga kronan någon ersättningsskyldighet gentemot arrendatorn i detta fall icke torde förefinnas. Beträffande åter frågan om rätt för arrendator till ersättning vid arrendetidens slut, torde, då upplåtelsevillkoren lära bestämmas med hänsyn till, att sådan ersättning ej skall åtnjutas, arrendator, äfven vid den af utskottet förordade kortare arrendetiden, skäligen kunna, såsom Kungl. Maj:t föreslagit, åläggas att afträda lägenheten utan ersättning för åbyggnader och odlingar.

I afseende slutligen å den af herr Juhlin-Dannfelt föreslagna beräkningsgrunden för den kontanta odlingshjälpen förefaller en sådan beräkningsgrund utskottet opraktisk, då den förutsätter en särskild måhända kostsam uppskattningsförrättning, som dessutom lätt kunde leda till förvecklingar, enär det ej lärer stå att undvika, att de särskilda förrättningarna, ehuru afseende i regel i det närmaste likvärdiga byggnader, ofta nog skulle lända till mycket skiljaktiga resultat. Utskottet anser sig alltså böra afstyrka detta motionärens förslag.

Likaså finner utskottet sig icke kunna biträda samme motionärs förslag om rätt för domänstyrelsen att efter uppsägning återtaga upplåten lägenhet, då en sådan bestämmelse strider mot gällande lag om nyttjanderätt till fast egendom.

I öfrigt torde motionerna kunna anses besvarade genom hvad utskottet ofvan anført i anledning af propositionen.

Under åberopande af hvad sålunda sagts och i anslutning till Kungl. Maj:ts förslag i öfrigt får utskottet hemställa,

att Riksdagen, i anledning af Kungl. Maj:ts förevarande proposition samt herrar Juhlin-Dannfelts och Ströms m. fl. ifrågavarande motioner, må besluta:

dels att nya upplåtelser på grund af kungörelsen angående upplåtande af odlingslägenheter å kronoparker i Västerbottens och Norrbottens län den 27 maj 1904 icke vidare må äga rum;

dels att å kronoparker och öfverloppsmarker inom Kopparbergs, Gäfneborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län må på ansökan till mindre bemedlade eller obemedlade, som äga god frejd och gjort sig kända för arbetsamhet och hederlig vandel samt äga förutsättningar för drifvande af ett mindre jordbruk, af domänstyrelsen på arrende upplåtas sådana till odling och bebyggande tjänliga lägenheter, som där kunna vara att tillgå, allt under förutsättning antingen att sådant för skogens vård och bevakning finnes vara gagneligt eller att den jord, hvars upplåtande begäres, är belägen i närheten af odlad bygd eller kommunikationsled och hinder från skogsvårdens synpunkt ej möter;

dels att vid upplåtelseerna följande skall lända till efterrättelse nämligen:

att, innan jordområde upplåtes till odlingslägenhet, genom undersökning af i landtbruk kunnig person visshet skall inhämtas, att å området finnes tillräcklig för odling lämplig mark;

att till odlingslägenhet ej må läggas odlingsmark till större vidd, än att lägenheten i uppodladt skick kan brukas utan nämnvärdt anlitande af legd arbetskraft;

att lägenhet ej må upplåtas till den, som redan äger fast egendom af den storlek att därå kan födas en familj, och att ej heller till samma sökande må upplåtas mera än en lägenhet;

att odlingslägenhet, som sålunda upplåtes, skall, utan kostnad för innehafvaren, noga beskrivas, å karta affattas och å marken utstakas;

att odlingslägenhet upplåtes på femtio år med innehafvaren förbehållen optionsrätt till förnyadt arrende vid arrendetidens slut;

att lägenhetsinnehafvaren eller hans dödsbo icke utan domänstyrelsens medgifvande må åt annan öfverlåta arrenderätten;

att lägenhetsinnehafvaren skall vara skyldig att på sätt och inom tid, som domänstyrelsen i upplåtelsekontraktet äger föreskrifva, bebygga och uppodla lägenheten;

att lägenhetsinnehafvaren skall vara skyldig att från och med sextonde besittningsåret för lägenheten erlægga en årlig afgift, som bestämmes vid upplåtelsen och sättes till 3,6 för hundra af dels det kapitalvärde lägenheten anses äga ouppodlad och obebbyggd med den rätt till byggnadsvirke, hvarom nedan förmäles, dels den odlingshjälp, som på sätt nedan sägs till lägenhetsinnehafvaren kommer att utgå;

att lägenhetsinnehafvaren skall äga från kronans mark erhålla dels efter utsyning behöfligt virke till lägenhetens åbyggnader och nödiga hägnader samt gagnvirke till öfrigt husbehof dels ock efter anvisning erforderligt skogsfång till vedbrand, det senare dock företrädesvis af vindfälld eller torr skog eller sådan, som i anseende till sin beskaffenhet eljest bör för en god skogsvård afverkas;

att därest under arrendetiden uppkommer behof af större eller flera åbyggnader än vid upplåtelsen föreskrifvits, domänstyrelsen skall äga medgifva att lägenhetsinnehafvaren jämväl för sådant ändamål erhåller nödigt virke från kronans mark; skolande i skriftligt tillägg till upplåtelsekontraktet föreskrifvas, huru den nya åbyggnaden skall vara beskaffad;

att lägenhetsinnehafvaren skall tillförbindas att, företrädesvis i brandstodsförening för länet eller orten, där sådan finnes, för kronans räkning ombesörja och utan afdrag å arrendet bekosta åbyggnadernas brandförsäkring till deras fulla, i behörig ordning uppskattade värde med rätt för domänstyrelsen att, där anledning därtill förekommer, meddela föreskrift såväl om det belopp, hvarför försäkring bör sökas, som om den anstalt, där försäkring må äga rum;

att, om brandskada inträffar, lägenhetsinnehafvaren skall vara skyldig att mot erhållande af brandskadeersättningen bota skadan utan rätt att af kronan erhålla fritt virke; skolande kronan äga uppbära brandskadeersättningen, hvilken tillhandahålles lägenhetsinnehafvaren i den mån för byggnaden erfordras;

att om byggnad annorledes skadas och lägenhetsinnehafvaren därtill är vållande, denne skall vara skyldig att bota skadan utan rätt att därtill af kronan erhålla nödigt virke;

att lägenhetsinnehafvaren skall äga rätt att under arrendetiden å område af kronans mark, som för ändamålet anvisas, erhålla nödigt bete för å lägenheten vinterfödda häst- och nötkreatur; dock att, när domänstyrelsen så påyrkar, det anvisade området må kunna utbytas mot annat, samt att i hvarje fall från bete må undantagas mark, hvarå i skogsvårdssyfte vidtagits anordningar, som af betesrätten skulle lida märkligt intrång;

att lägenhetsinnehafvaren skall äga rätt att af allmänna medel i odlingshjälp erhålla sjuhundrafemtio kronor, hvaraf utbetalas tredjedelen, då lägenhetens uthusbyggnad är färdig och godkänd, tredjedelen, då manbyggnaden är färdig och godkänd, och tredjedelen, då minst en hektar åker är bruten och försvarligt häfdad som åker;

att lägenhetsinnehafvaren under femton år från upplåtelsen skall åtnjuta frihet från utlagor och onera för lägenheten;

att lägenhetsinnehafvaren vid afträdet skall lämna ifrån sig lägenheten med åbyggnader och odlingar till föreskrifven omfattning i fullgodt stånd eller ersätta bristen sådan den vid afträdessyn finnes;

att domänstyrelsen må äga att vid upplåtelsen föreskrifva de villkor, som utöfver hvad nu sagts samt hvad i allmänhet om arrende finnes i lag föreskrifvet må kunna finnas erforderliga; samt

att innehafvare af skogstorp skall äga att efter frihetsårens utgång, därest han är berättigad till för-

nyad upplåtelse, erhålla torpet på arrende under femtio år samt i öfrigt i tillämpliga delar på de villkor, som föreskrifvits rörande ofvannämnda odlingslägenheter; skolande domänstyrelsen äga föreskrifva de jämkningar i upplåtelsevillkoren, som må finnas nödiga.

Stockholm den 27 april 1909.

På statsutskottets vägnar:

G. BILLING.

Reservation:

af herr *J. Ström*, som beträffande de för ifrågavarande upplåtelser föreslagna bestämmelser ansett,

att tredje stycket å sidan 42 skulle hafva följande lydelse:

att lägenhetsinnehafvaren — — — — utgå; dock får det kapitalvärde, efter hvilket arrendatorn skall erlægga årlig afgäld för upplåten mark och rätt till nödigt byggnadsvirke beräknas till högst trehundra-femtio kronor;

äfvensom att å sidan 43 efter sjätte stycket skulle införas en bestämmelse af följande lydelse:

att om arrendator till följd af sjukdom eller andra af honom själf ej förvållade omständigheter nödgas till staten återlämna lägenheten, han då måtte tillerkännas rätt till godtgörelse för sitt arbete, i den mån han till sådan ersättning kan anses berättigad.

Det skulle här antecknas, att herrar *C. Persson*, *D. Persson*, *K. Starbäck* och *F. Berg* icke deltagit i förestående ärendes behandling inom utskottet.
